

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.
"... све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

ОРГАНИЗАТОРИ МЕЂУНАРОДНОГ САЈМА „ТРГ ОД КЊИГЕ“

Општина Херцег Нови
ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег – Нови
ЈУК Херцег фест
НВО Књижевна заједница Херцег – Нови

ПОКРОВИТЕЉИ МЕЂУНАРОДНОГ САЈМА „ТРГ ОД КЊИГЕ“

Општина Херцег Нови
Туристичка организација Херцег Нови

Извршни одбор:

Владимир Жутковић, Невенка Митровић, Биљана Ивановић

Савјет:

Проф. др Мило Ломпар
Проф. др Горан Максимовић
Зоран Живковић
Гојко Божовић
Јанко Брајковић
Желидраг Никчевић
Невенка Митровић
Проф. др Драган Копривица
Селимир Радуловић

PRESS служба и редакција Билтена "Трга од књиге"
+382 (0)68 542 367 или +382 (0)67 603 458

Витка Вујновић
Жељка Контић
Драгана Влаовић
Милош Радуловић

Фотографија
Војин Лазаревић

Градска библиотека и читаоница Херцег – Нови

Tel: +382 31 321 900
+382 31 324 328

e-mail: biblhn@t-com.me
web: www.bibliotekaherceg-novi.org.rs

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

"... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

ПРОГРАМ

21. 07. (недјеља) 21:00

Значајан јубилеј, два вијека од рођења Петра Другог Петровића Његоша, био је повод да се на отварању приреди низ квалитетних програма на ту тему: изложба „Његошева дјела у фонду ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови“, потом рецитал “Нови граде... дивна санка што си онда снџо” који су по тексту Зорана Живковића говорили Небојша Дугалић, Срђан Граховац и Горан Славић, и предавање проф. др Мила Ломпара „Његошево пјесничко искуство“. У складу са годишњицом одабран је и мото Трга од књиге: *“... све прелести смртне и бесмртне, што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*.

□ □ ИЗЛОЖБА

Његошева дјела у фонду ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови (Читаоница Библиотеке)

Директор херцеговске Градске библиотеке и читаонице Невенка Митровић из изложбене поставке издвојила је као највриједнији експонат прво издање „Горског вијенца“, штампано у Бечу 1847. године.

- Свечано отварање Трга од књиге осмислили смо у част великог јубилеја двјестогодишњице од рођења Његоша. Скроман допринос том јубилеју је наша изложба „Његошева дјела у фонду Градске библиотеке“. Након готово 180 година од штампања прве Његошеве збирке „Пустињак Цетињски“ интересовање за Његоша не јењава.

Процјењује се да Његошева библиографија садржи више од 30.000 јединица. У нашем фонду чувамо неколико стотина веома важних Његошевих дјела, студија о Његошу и превода.

Издвојила бих свакако прво издање Његошевог Горског вијенца, штампано у Бечу 1847. године, неколико првих старијих издања „Лажног цара Шћепана малог“, „Свободијаде“ и за нас изузетно значајна три издања Књижарнице Јова Секуловића, 1913. године, 1921. и 1922. године, при чему је ово 1913. године публиковано исте године и на Цетињу када је први пут у Црној Гори штампан „Горски вијенац“.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Изложбу је отворио председник Удружења библиотекара Црне Горе Иван Ивановић.

- Трагање за суштинским истинама о Богу, човјеку и животу, спајањем „духовног“ и „материјалног“ долази у тренуцима посебног, божанског надахнућа. Оног надахнућа које код највећих стваралаца доноси дјела чији духовни и умјетнички траг остаје неизбрисив док је историјског трајања његовог народа. Дар да се успоставе нове границе, нова парадигма, припада само изузетнима, онима чије дјело називамо генијалним.

Његошево пјесничко стваралаштво посредује и чини реалним најузвишеније идеје. Тиме, Његош, пјесник и филозоф, отјеловљује Шелингову мисао да филозофија тек кроз умјетност може приказати оно бесконачно или стварно. Важне историјске датуме и јубилеје обиљежавају народи широм земаљске кугле. Њихов смисао би био упитан ако нас не би подстицали на промишљање и вриједновање имајући на уму категорије које собом афирмишу. Стиче се утисак да се сваки од њих јавља, као да је у питању нечији мудар план, управо онда када је то најпотребније.

Владарска кућа Петровић-Његош се јавља као настављач свијетле црногорске традиције гдје су главари посвећени књизи и просвјешћивању свога народа. Не заборавимо да Његош својим дјелом вјерно осликава црногорски народ и карактер. Наша етика манифестује се у његовом дјелу. Стога смо данас у времену свеопште кризе, бојећи се највише оне на духовном плану, у обавези да чувамо традиционалне вриједности, унапријеђујемо културу и не помишљамо да за то постоји било какво оправдање.

На то нас опомиње и подсећа Његошев јубилеј поводом којег су прегаоци Градске библиотеке и читаонице, предвођени директорицом Невенком Митровић приредили ову изложбу.

□□□□□ **ЊЕГОШЕВО ПЈЕСНИЧКО ИСКУСТВО: предавање поводом 200-годишњице рођења Петра II Петровића Његоша - проф. др Мило Ломпар**

Проф. др Мило Ломпар подсетио је да је „класично дело оно које сваком нараштају, колико год да је удаљено од њега, говори нешто као да је само њему намењено“.

- Двесто година од рођења Његоша, повод је да се изнова постави питање о природи песничтва и о природи песника у времену. Овако велике годишњице тај повод обилежавају са посебном снагом. Једна популарна и тачна дефиниција каже да је класично дело оно које сваком нараштају, колико год да је удаљено од њега говори нешто као да је само њему намењено.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Тај облик посебности изузетно се појављује у великим годишњицама, а 200 година једног песника у свакој је култури, па и у српској, велики догађај. То је оно место у којем се сажима како историјска тако и културна мена читавих нараштаја. То није чињеница на коју треба одмахнути руком. Његошево песничко дјело као класично дело српске културе има у себи снагу да испита један далекосежни историјски ход и једну далекосежну књижевну промену. Али оно што је овде важно рећи јесте да ли Његошево песничко дело говори нешто изван и изнад културних сила, изнад и изван историјских разлога, негде у простору који обележава питање говори ли оно данас, као да је оно само нама намењено.

То питање има драматичан смисао зато што епоха у којој живимо обележава смену културних и књижевних типова, смену читавих раздобља и у неком смислу ставља у сенку нешто што је доскора изгледало као одвише важно.

У том смислу питање о томе шта нам говори Његошево дело данас, јесте питање дубоког и далекосежног преиспитивања. Шта би могао да говори овај песник данас, можемо да замислимо ако се сетимо прво шта је он говорио у претходним временима.

Веома дуго, током друге половине 19. века и добрим делом прве половине 20. века, он је превасходно доживљаван и описиван као песник велике идеје националне слободе. У неком смислу у његовом делу се спајало, једно универзално начело слободе са једним посебним значајем националног достојанства.

У том смислу класична формулација је да је Његош песник космичке судбине човекове и историјске судбине Црне Горе. У том смислу такође је он одређен као песник у којем се перпознају силе културе која га је створила и чији је централни знак.

У његовом делу се огледају како силе средњовековне и књижевне и културне духовности тако и снага тестаментарног замаха и даха народног епског гуслара.

Све је то промењено у првој половини 20. века тако што је начело националне слободе у извесном смислу стављено у сенку и посебно истакнуто начело слободе. Али време у којем се питамо о томе шта о 200-годишњици значи Његошево песничко искуство битно је да доведемо у сумњу и само начело слободе. Слобода је у извесном смислу постала немодерна појава и то је нешто што дубоко узнемирује човека, али и обележава сав распон стихије савремености у којој се налазимо. Ако бисмо данас желели да скицирамо шта би Његош могао одговорити, онда бисмо могли почети од оног дела које је било, како је забележио његов секретар Милорад Медаковић, владики најмилије, од „Луче Микрокозме“.

То песничко дело поставља једно од пресудних питања човекове егзистенције. То је једно од оних питања које је узнемиравало људску мисао од самих почетака, а посебно у оној немирној и преокретној епохи, када се стара хеленска и античка мисао, приклањала новом нарастајућем хришћанском уверењу.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

У тој синкретичкој доби између 1. и 4. века наше ере, када су се мешали различити слојеви, то питање је одјекивало са посебном снагом и оно је обележило неке од најзначајнијих мислилаца, како позне антике тако и раног хришћанства. Његош је у понечему следио те заседе и могло би се рећи да и у данашњој синкретичкој епохи, када се чини да је на неки начин завршен онај моменат који обележава хришћански лук, да се пред нама појавио понор за који не знамо одакле гледа у нас и колико нас прожима. Централно питање Његошевог искуства у „Лучи Микрокозма“ је једноставно : Ко сам ја ?

Питање - ко сам ја, обележава веома велику блискост онога који пита и онога о чему се пита. Ко сам ја – дубоко је лично питање и оно готово да укида дистанцу између онога који пита и онога о чему се пита. Отуда је „Луча Микрокозма“ било владикино најмилије и најличније дело, јер је на неки начин обележавала једно искуство које је прекорачивало законе саме културе и одговарало на питање о човековом положају у космосу. То питање данас има други смисао него у време када га је „Луча Микрокозма“ поставила. То питање данас обележава снагу и изазов религијског искуства. У неком смислу религијско искуство, како смо га ми познавали и како нам је завештано, као да је завршено. Међутим, отвара се друга могућност, религијске претпоставке и нешто од тога чини „Лучу Микрокозму“ изузетно актуелном. То је њена скривена, али делотворна мисао о мистичком Богу. „Луча Микрокозма“ је дело велике мистичке интуиције, унутрашње путање мистичког искуства, које завршава једном изузетно упечатљивом сликом Христа. То јесте искуство најдубљег унутрашњег човековог духовног пута. То је велики изазов за нашу епоху. Наша епоха је недуховна, епоха наглашене материјалистичке компоненте и наглашене површне артикулације. Утолико је питање „Луче Микрокозме“, изазов и искушење за човеково саморазумевање. Оно обележава моменат идентитета као најличнији моменат и моменат религијског искуства као унутрашњи мистички моменат. Та загонетка људске егзистенције, и поларност на духовни и материјални део, што обележава дуализам „Луче Микрокозме“ јесте чињеница која изнова погађа модерног човека, али сада са потпуно другачијом снагом.

„Горски вијенац“ доноси једно друго питање у човеково искуство.

Оно гласи: Ко смо ми?

То питање обележава у извесном смислу веће растојање између онога ко пита и онога о чему се пита. У неком смислу се раздвојила њихова путања и утолико је „Горски вијенац“ дело објективно и у неком смислу епско. То је нешто што субјективизује Његошев доживљај, а то је питање о заједници, о могућности заједнице, било да се она поима као херојска или као историјска заједница. „Горски вијенац“ у исто време обележава и промену перспективе. Док је „Луча Микрокозма“ питање постављала у религијској равни и била вођена религијском перспективом, „Горски вијенац“, премда метафизички надхнут јер је Његош у основи метафизички песник, питање поставља у историјској равни и оно је вођено историјском перспективом.

То је веома драматично.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Бог мистике, како га познаје „ Луча микрокозма“, постаје у „ Горском вијенцу“ Бог историје. Да ли, дакле, и када Бог пролази кроз историју у овом тако драматичном и згуснутом часу, какав износи пред човеково искуство „Горски вијенац“? То је питање од далекосежног значаја и оно на неки начин преиспитује наше осећање света. Ми на неки начин стављамо у страну оно искуство које нам „ Горски вијенац“ тако снажно износи пред очи и често проглашавамо да је Његошева песничка дикција у неком смислу остарела, зато што ми нисмо дорасли изазову који он поставља пред нас.

„Горски вијенац“ представља историјски час тог изазова и он као да каже да Бог не може проћи кроз историју без нечег што се драматично и руши и настаје. То питање је било веома снажно наглашавано у дугој рецепцији Његоша.

Његош је постао класични песник српске културе, превасходно „Горским вијенцем“. „Горски вијенац“ је издигао на метафизичку раван оно што је величанствени песнички дах народног гуслара уобличио у наш културни образац и утолико је ово питање обавезујуће за нас и данас. Јер питајући се ко смо ми - на нивоу заједнице, ми у извесном смислу одговарамо, не само на питање ко смо били, него и на питање шта заиста јесмо. То је нешто што се у „Горском вијенцу“ показује са великом снагом.

Али оно што Његоша чини песником више, обележава његов песнички преокрет, могућност да се ту, у непосредној близини „ Горског вијенца“, надамак једног драматичног искуства, у вези која обележава Божији пролазак кроз историју...дакле ту, где се ствар поставља у најдраматичнији оквир, одједном и са посебном снагом, запита - како цела та слика о историји изгледа са наличја. Дакле, да ли је тамо где је могућа трагедија, могућа и комедија? То је „Лажни цар Шћепан Мали“. Последње тестаментарно владикино дело објављено неколико месеци пре његове смрти. Одједном је у епску и херојску патетику једнога света, који је драматично одговарао на искушења историје, унео необичну и никад до краја расветљену фигуру. Самозвани цар. Одједном је тамо, где је срце кучало трагично, почело да одјекује нешто комично. Оно што је конституисало велику парадигму косовског завета у „ Горском вијенцу“ почело је да одјекује ироничним и гротескним речима у „Лажном цару Шћепану Малом“ То доказује да се Његошево питање на неки начин променило, од питања ко сам ја, која је изнела „Луча микрокозма“, до питања ко смо ми, који је донео „Горски вијенац“. „Лажни цар Шћепан Мали“ нас је приближио решавању питања - Ко су они. Они, то је нешто сасвим друго од онога који пита и они - као нешто друго од онога кога пита. Дакле, с једне стране као ми који смо се променили, а са друге стране они као велики свет који је први пут ускочио на Његошеву позорницу у „Лажном цару Шћепану Малом“. Ту су Млеци, који су узнемирили појавом необичног дошљака у црногорским просторима, ту су Руси које књаз Долгоруков представља драматично и ту су исто време Турци, један сусрет култура који се одједном збива на позорници „Горског вијенца“. И интернационализација сусрета једног лажова и једне херојске основе. И Његош је то рекао. Шћепан Мали је био лажов и скитница који је знамениту епоху у Црној Гори и околини учинио именујући се лажним царем.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Одједном се једно питање појавило у далекосежности. Он, као друго од нас и они као ми, који нисмо више себи слични. Тај окрет у „Лажном цару Шћепану Малом“ донео је гротеску, донео је иронију, донео је комедију и у исто време трагедију. Он је показао да је Његош многооблични песник, да је његово песничко искуство разнородно, да он потврђује Платонову реч о томе како је прави песник трагедије у исто време и песник комедија.

Да он може људску личност да сагледа са оног што је узвишено а што носи трагедија и у исто време да је гледа са становишта онога што је у њој ниско и што пред човеково лице износи комедија. Треба знати да у лажном цару, у том самозванцу који је са једне стране лакардијаш а са друге демон, јер је ту Његошево дело као по средини подељено између своје религијске и световне подлоге, одјекују различити тонови целокупног Његошевог искуства.

У том делу сваки актер од значаја у једном тренутку добија исто одређење, а то је будала. Будала је и Шћепан, будале су и они који га славе и за цара постављају, будале су и Турци, будала је и његов противник Теодосије Мркојевић, и то именовање које путује од јунака до јунака јесте изразити шекспировски моменат. Његош дакле у једном смислу обележава тај моменат додиром трагедије и комедије. То је значајно данас зато што у Лажном цару Шћепану Малом, Његош доводи до очигледности једно питање које ће бити велико питање савремености 20. века и не престаје да буде питање наше савремености данас. То је питање о истини.

Питање о истини се појављује у Његошевом хоризонту као драматично питање. Шта је истина? Је ли Шћепан Мали истина или лаж? Је ли он цар или није цар? У тренутку када на крају призна да није, бива ослобођен једном акцијом маса, које му кажу да јесте. Чули су од њега да није, али они ипак кажу да јесте. Тај окрет, тај значај показује у чему је песников модерност. Као што је у „Лучи микрокозми“ нагласио моменат духовности, а у „Горском вијенцу“ моменат историчности у „Лажном цару“ је нагласио моменат модерности. Све је то дошло унутрашњом путањом и разлиставањем песничког талента.

И имамо пред нас изнета, после два века од његовог рођења, подједнако важна и одређујућа питања. У „Лучи микрокозми“ имамо изнето метафизичко и религијско питање личног идентитета, у „Горском вијенцу“ историјско питање нашег идентитета, а у „Лажном цару Шћепану Малом“ добили смо предочено оно питање идентитета које на неки начин одређује нашу савременост. То је нешто што нам омогућава да у Његошу одредимо савременика епохе у којој живимо.

Да ли је то много или мало, да ли у његовој љубавној поезији „Ноћ скупља вијека“, видимо само мистеријски или мистични или телесни окрет, то само зависи од тога са које ћемо тачке гледишта прићи. Оно што Његоша битно одређује јесте један трагични тон песника који у наше време делује као позив да се крене упркос времену.

Наше време више нема слух ни осећање за трагедију. У неком смислу готово је немогуће да се постане песником трагедије у једном таквом времену, али Његошево искуство показује да је трагички песник могућ само ако се креће у правцу који је супротан од онога који доноси савременост.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

"... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

У правцу идентитета као многообличног изазова које песничко искуство највећег српског песника износи пред његове савременике, пред оне који су прошли, пред нас данас, и пред оне, за које се ваља надати, иза нас ће доћи, са истом страшћу да о Његошу говоре.

„Трг од књиге“ отворио је херцегновски градоначелник Дејан Мандић.

СВА ДОСТИГНУЋА ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ СУ У КЊИГАМА

- Ријеч припада човјеку уопште, а писмо искључиво човјеку културе. Писмо је симбол даљине, и не само просторне даљине већ, и прије свега, трајања, будућности, жеље за вјечношћу. Говорење и слушање збива се само у близини и садашњости, а писмом говоримо људима које никада нисмо видјели или и нећемо, или који још нису рођени, те се глас човјеков слуша вјековима послје његове смрти.

Сва достигнућа људске цивилизације досљедно су се таложила у књизи. Књига је прототип цјелокупне културе јер управо акумулира вишевјековно људско искуство. Књига открива оно што стварност скрива.

У њој су се кристалисала учења која су потресала свијет и умове, и страсти које су узбуђивале срца.

Оне су омогућиле човјеку да сачува своје мисли од заборава, да забиљежи искуства појединаца и генерација и да их предаје даљим покољењима.

А сам живот књиге везан је за читање тако да је њена судбина у потпуности у корелацији односа човјека и ње.

Значење и смисао књиге и читања најдубље говоре о људском постојању и свему везаном за историју постанка.

Књиге нам помажу да се приближимо разумијевању човјека и његовог односа према свијету, откривају нам универзалне аспекте који живот човјека чине људским и свједоче о развоју цивилизације зато што је писмо феномен културне историје човјечанства.

Ми се данас налазимо у прелазном периоду из културе засноване на писаној ријечи ка култури заснованој на аудио – визуелним медијима. Сваки корак у развоју информационах технологија означава и корак даље у развоју цивилизације.

Али ипак свједоци смо опадања ријечи коју замјењују електронске комуникације.

На нашу срећу имамо и тргове од књиге и сајмове који доприносе напретку цивилизације у смислу Игоове химне писаној ријечи: „Људски род има двије књиге, два тестаментa; грађевинарство и штампу – библију од камена и библију од хартије...“

Програм овогодишњег сајма књига у Херцег Новом посвећен је 200-годишњици рођења нашег великог мислиоца, филозофа и пјесника Његоша.

- „Што људи хоће то и вријеме трпи“ -

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

□□□□ „Нови граде ... дивног санка што си онда снιο“
рецитал посвећен 200-годишњици рођења Петра II Петровића
Његоша

Према тексту који је приредио **Зоран Живковић** стихове су говорили
глумци: **Небојша Дугалић, Срђан Граховац и Горан Славих**

Срђан Граховац објаснио је да је први пут позван да нешто говори на сајму.

- Част ми је, наравно; да су то стихови нашег великог пјесника и писца Његоша. Тешко је говорити његову поезију, то јесте нека врста стреса поготово ако добијете неки нови материјал па се то мора тумачити, мора се припремати јер је јако компликовано, а Његош врло јединствен. Са друге стране то је изазов и велика привилегија да се бавимо њиме и мени се, хвала Богу, за то врло често укаже прилика. На Цетињу сада радим његову дивну прозу „Сан на Божић“ од које правимо представу за „Котор арт“. Играм и представу „Луча Микроkozма“, а онда увијек буде још понеки Трг од књиге, хвала Богу – нека их је доста, увијек се дешава нешто ново. На овом вашем „Тргу од књиге“ у Херцег Новом први пут сам рекао ту пјесму из „Горског вијенца“ о тој жени, о Милоњићу бану и његовој кући, а увијек сам то хтио говорити. У Новом ми се испунила и та жеља.

Не знам шта у Црној Гори може бити светије од Његоша и мислим да нам је он свима давао неки путоказ како би требали прихватити тај живот. Као што је Енглеској дат Шекспир, или некој другој земљи неки други славни писац, тако је Његош дат нама, Бог нам га је послао, па мислим да га морамо испоштовати. Обиљежавање 200 година од његовог рођења је прилика да направимо нешто, да се окренемо мало ближе тим стварима, да комуницирамо са нашим животима. Ја мислим да је то јако битно.

Морам да признам да је ово други пут да читам на отварањима оваквих манифестација и да сам имао неку благу трему на почетку, али на крају се ипак све добро завршило, коментарисао је **Горан Славих**.

- На крају ми је све толико пријало да сам заборавио да се једног тренутка и завршило и да сам пожелело да још потраје.

Било је савршено, феномернално, фантастично и позвао бих све да дођу на „Трг од књиге“, да купе неку књигу и понесу лујепо сјећање из Херцег Новог – града сунца, мора и мимозе.

□□□□ **К О Н Ц Е Р Т**

(Дуо клавира и виолина - Бојан Мартиновић и Миран Бегих)

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

"... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

22.07. (понедељак) 21:00

□ **ИСПОВЕСТ ДМИТРИЈА КАРАМАЗОВА : монодрама** **(Ауторски пројекат - Небојша Дугалић)**

*„Тргу од књиге“ посебан тон дао је **Небојша Дугалић**, говорећи надахнуто и сигурно, монодраму „Исповест Дмитрија Карамазова“, која је адаптација дијела романа Достојевског, Дугалићева дипломска и представа коју је одлучио да обнови послје низа најзначајнијих глумачких награда и значајних улога. Обновио сам представу јер „ко год да се одважио да мало озбиљније загризе у живот, да се са њиме ухвати у коштац, не може а да не страда на димитријевски начин.“*

О наступу на Тргу од књиге

Ја сам пре неколико година овде боравио месец дана и тада сам у „Клубу књижевника“, у Андрићевој кући, свирао. Сваки дан сам долазио на овај трг, ујутру рано, пошто ми је био импресиван због цркве која је у средишту и целог амбијента који је на неки, мој начин, био магичан. И ево после двадесет година ми се остварила жеља да на овом Тргу глумим. И заиста, комплетан доживљај, то што је „Трг од књиге“ на отвореном, што је у средишту овог трга црква, што сам имао прилику да изведем Карамазове, учинило је да осетим велико узбуђење као када се на леп, чудесан начин неки животни кругови затворе. Мислим да је то за мене био случај вечерас и овде.

Шта за Вас значи и књига?

Књига у овом времену електронских медија полако постаје прошлост. Међутим, ја се увек радујем том мирису штампарске боје и надам се да, без обзира на напредак електронских медија, књига никада неће престати да буде књига и драго ми је да у овом времену постоје ентузијастички покушавају да сачувају дух књиге у било ком кутку свемира, зато што мислим да је то нешто незамењиво. Брзина информација којом смо затрпани у овом времену никада моћи да надомести ту дубину садржаја књиге. Овај „Трг од књиге“ покушај је да тај мирис штампарске боје траје у времену, без обзира на ове савремене медије.

Мени се чини да књига никада није довољно, јер то на шта добра књига позива, је драгоценост. Никада се не можемо довољно наднети над књигом, увек се неким књигама враћамо изнова у различитим периодима свог живота. Проверавамо у њима и лични пут. Неке књиге препознамо као личну меру свога пута и то је оно што је лепо, што знамо да су нам неки писци из ко зна којих времена послали своје писмо.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

О „Тргу од књиге“

Мислим да је смисао и овог „ Трга од књиге“ да заправо објављивањем тих дела ми поново постајемо учесници тог слова, учесници онога што нам је неко време упутило ко зна кад.

□ □ ДУХ САМОПОРИЦАЊА / Мило Ломпар

„Дух самопорицања“ књигу која је имала три издања и за коју је аутор проф. др Мило Ломпар добио награду „Печат времена“ представили су, уз пуну пажњу бројне сајамске публике, Селимир Радуловић, уредник ИП Орфеус и Зоран Живковић, есејиста.

САМОПОРИЦАЊЕ - НАЈМРАЧНИЈИ ПОКРЕТ СРПСКЕ КУЛТУРЕ

Мило Ломпар описује, како сам вели, најмрачнији покрет српске културе, рекао је **Селимир Радуловић** нагласивши да је ово дјело објављено у Орфеусовој библиотеци Лични став.

- Зашто ми (Руси), пита се, у писму Тјутчеву, Чадајев до сада нисмо сазнали своје место у свету? И наставља да је разлог у самом духу самопорицања којег је, заправо, Тјутчев назвао одликом руског националног карактера.

О тој теми, односно одлици српског (видели смо и руског) националног карактера Мило Ломпар је написао књигу којом је избезумио узјарене и узјеђене представнике секуларног свештенства. Он је њоме, изнова, успоставио покидане континуитете српске националне мисли, надовезујући се на идеје Милоша Црњанског, о српском становишту: да је неопходно гледати на ствари без југословенства, без наметнуте симетрије, да је дванаести час за једно чисто српско становиште.

Ово је књига која је заснована на вери да се српска душа може извући из глиба у који се заглавила. Она нас не усмерава к лепшим и проходнијим стазама личног живота, већ к здравијем и нормалнијем концепту општег живота. Она нас, дакле, у овом времену велике казне Божје, усмерава к оном што живот чини животом, подвлачећи разлику између истинског живота и живота који је смрт, омогућајући нам да разликујемо онај Логос Божји, који је истински хлеб живота којим се хранимо, од бесмислених и дечијих бура у чаши воде. Уобличујући истинску отаџбинску реч, са свешћу да је отаџбина, заправо, оно што ствара нас, Мило Ломпар нам је, дакле, подарио недељиво и неразушиво добро.

Као да се, рекао бих, држао савета Александра Солжењичина који види да је, за почетак, неопходно дејствовати тамо где живиш и где радиш, у пределу где се крећу твоје руке.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

И као што је неопходно да се савремени човек састави и врати својој целовитости, тако је, исто, неопходно да се ми, без самохвале и гордости, вратимо властитим коренима, себи; да се придигнемо, саберемо и уцелинимо под стрехом српског становишта, да изађемо из неприродног стања ишчекивања тајанственог светлог дана за који нико не зна када ће доћи.

Данашњи пад човека је, није на одмет подсетити већи од првог пада. Онда је човек отпао од Бога - данас он распиње Бога. А ако би одређивали меру нашег пада, онда је она свакако већа већа од мере пада савременог човека. Хватајући нас у положају теже националне невестице, између глувог заборављања и опасно надоласећег ишчезнућа испред нас, рекло би се, готово једва живе, аутор ове књиге је портретисао духовне бескичмењаке који су ударили одлучујући печат нашем савременом потонућу. Стога нећу претерати ако кажем да у српској мисли Мила Ломпара, препознајем обресе зрна горушчиног кој је наизглед мање од осталог семења, али које узрастајући постаје прибежиште за птице онебесале. Духом самопорицања, аутор је окрилатио нашу националну и културну мисао. а као што рече ловац који у своје мреже хвташе светлост из дубине Земље - крила су истину све у животу.

Пишући ову књигу, Ломпар је заправо уобличио веродостојну српску мисао која ће бити незаобилазна лектира нашим будућим, не само књижевним нараштајима, сводећи утиске о томе како на малој замишљеној српској шаховској табли (која је део велике балканске европске и светске шаховске табле) разместити фигуре на корист свога народа, своје државе, своје културе. Она нас, изнова утемељује у аристотеловској свести да држава претходи грађанину, да нема грађанина без државе, да је она услов његовог постојања и да, након њеног распада, преостаје море људског песка, а не грађана, да је она држава, брана да се не би препознавали у безличним колонама људи који живе и расту као што живе и расту биљке. И још - да се човек рађа у крилу своје породице и свога народа, да је његово чедо и да је сагласно томе, сувишан страх да се обасја властито индивидуално-национално духовно лице, уз изграђену свест да се право његовог народа не простире до граница његове силе, већ до граница духовне неопходности, државотворним расположењем душе - до ваздуха којим држава дише, без кога се тај организам људске духовне солидарности гуши и пропада.

Ломпарова српска мисао нас заправо подсећа да се држава не гради спољном манифестацијом политичког живота, већ изнутра - духовно и душевно. И да је за српску душу најпогубнији онај дух који је угони у стид пред властитим национално духовним лицем, који онемогућује да се утврди у духу свога народа и удаљује од родне културе, у којој се укршћују и прелићу и духовност и националност, дух који се шири као саблазан великог инквизитора. Дух самопорицања је дух поништавања битних и неупоредивих историјских чинова националне егзистенције. На самом крају, још нисам сигуран да ли је Ломпар овом књигом инвентарисао и систематизовао све наше муке и проблеме или је тек начео списак свих наших посрнућа.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

"... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

Дух самопорицања нам неувијено и силовити сутерише да је духовна криза опаснија од државног хаоса и да је неопходно пронаћи пут духовног оздрављења. И још - да смо много више изгубили напуштајући свој пут, него што смо добили мењајући га за други.

Ова је књига, оверавајући веродостојност српског становишта, показала да, и поред столетног суноврата, начело наде још није угашено код Срба, јер нас је њен аутор, истински, подсетио на старозаветну мудрост - ко верује, тај не узмиче, односно на реч јеванђеоску - ко тражи, наћи ће!

КЊИГА КОЈА НЕМА ПРЕТКА

„Дух самопорицања“ је књига која нема свог претка или га можемо наћи, али у неком времену, даље, иза нас, оцијенио је Зоран Живковић.

'- Када ја покушавам да нађем начин да ову књигу представим онима који је нису читали можда је најбоље почети од онога што, по мени, ова књига просто изискује као једно питање: како се догодило да један народ који је у Првом светском рату изгубио милион својих људи, да би их у Другом светском рату изгубио више од милион, да тај век завршава чувеном реченицом једног америчког председника, који је морао да оправда бомбардовање једне европске престонице речима, да је то, слободно парафразирајући, због тога што су Срби изазвали два светска рата. Наравно, сви ми који живимо овде на ширем простору, не само да памтимо него још увек живимо године и последице тих година које називамо деведесете и као да је некако над нама поново била једна чувена реченица великог енглеског државника из 20. века који је нашу ситуацију лаконски окарактерисао: то је онај свет, то је онај Балкан где људи дневно производе толику количину историје коју не могу да издрже.

Када је Мило Ломпар као универзитетски професор који се афирмисао, пре свега, бавећи се двојицом писаца – Његошем и Црњанским, пре ове књиге написао „Моралистичке фрагменте“, на неки начин нам је скренуо пажњу на једну важну чињеницу: да у таквим околностима, у таквом времену један велики универзитет, једна велика културна средина као што су Београд и Србија, дужни су управо да ти интелектуалци, ти људи који се баве тумачењем света и века, кажу нешто о времену у коме живе, кажу нешто о своме народу који то од њих и очекује.

Стога је природно да се појавила књига која нас подсећа својим еросом, пре свега, својим сензибилитетом на књигу коју смо волели као млади студенти, коју је писао велики узор Мила Ломпара – професор Никола Милошевић, познатог наслова „Марксизам и језуитизам“. Заиста после дуго времена од те 1981. године појавила се књига која има ту страст, има тај полемички став али, пре свега, за све нас, слагали се са Ломпаром или не, она носи оно што се зове печат врсног интелектуалца, професора универзитета који показује ангажман на традицији онога што модерна књижевна и историјска наука носи као савремено остварење негде између два века – 20. и 21. века.

Са друге стране та књига нас подсећа на једну врло важну, и за историју књижевности наше културе, полемичку традицију у нас.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Мило Ломпар својим, не само фуснотама него и у тексту, бриљантним подсећањем на најзначајније полемичаре, на најзначајније наше интелектуалце, гради једну слику о том времену и доводи га у врло битан и значајан контекст са резултатима историје које сви данас живимо.

И, наравно, као човек који, радећи на Београдском универзитету, као човек који је одан свом народу и свом свету у тренутку када тај његов народ доживљава такозвану, како он каже парафразирајући Карла Јасперса, „идеологизовану кривицу“, тражи да и његов народ и његов свет, у коме је он живео, одрастао и достигао своју афирмацију, заиста доживи прочишћење и очишћење, али не због тога што су Срби или што је неко Србин, него зато што су људи или што је неко човек.

Управо бивајући вођен тиме он у овој књизи, која непрестано расте у новим издањима, сведочи о том важном тренутку у историји српског народа, који је у овом тренутку доведен до такве ситуације да се то разрешава нашом познатом бинарном поделом где постоје „ми“ и „наши“ – „ми“ и „они“, и где не постоји једна зона у којој се практично цени вредност а не нечија позиција. Тај начин сакривања од проблема тако што нечије вредности на неки начин превазилазимо реченицом да он припада „онима“ који нису „наши“ је нешто што ће нам донети много више штете, у овом врло важном тренутку у којем не живимо рат него мир, срећом, али овај мир по овакву цену није добар за будућност нашег света, нашег народа нашу културну и сваку другу историју. Зато је ова књига на том фону, на том еросу те, већ поменуте, књиге Николе Милошевића, или једне, како и он (Ломпар) воли да о томе каже, књиге која је нама позната као књига под насловом „Заробљени ум“, једна важна и значајна књига која нема поређења у овом тренутку у нашој савременој књижевности и историји.

Због тога она представља један велики тренутак, не само у нашем издаваштву, него и један велики тренутак у ангажману наших интелектуалаца и на ову књигу требало би, свакако, одговорити књигом.

На њу се одговарало, додуше, у одређеним гласилима и Мило Ломпар је на сва та оспоравања одговарао на начин који је примерен његовом стилу, али на начин који подразумева оно што је, пре свега, савремена наука о књижевности и савремена историја донела као важна и значајна знања. Мило Ломпар о свом народу сведочи као о народу у контексту европског и светског, као што годинама на катедри за српску књижевност 18. и 19. века сведочи о Његошу, и на трибинама, посебно на Коларцу, а видели сте то и синоћ овде, сведочи као о европском песнику. Његова друга важна књижевна тема – Милош Црњански је негде на оном фону који је започео у нас Никола Милошевић, и његова дела из историје књижевности, из теорије и из критике, су га већ учинили, не само препознатљивим научником и сада можда и најзначајнијим нашим „његошологом“, али је на неки начин ова књига која представља ангажман који смо запамтили од неких наших интелектуалаца старије генерације, заокружила ту његову препознатљивост на начин који није био од њега тражен али је он очигледно то осећао као дуг свом народу у овом тренутку.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Због тога је мени на неки начин задовољство да, као неко ко је читао ову књигу, ко је читао и неке књиге које су биле значајне уочи ове књиге, да сам вечерас овде пред вама, да сведочим о њој и да вам је предложим без обзира на оно што бисмо назвали гледањем на овај тренутак, јер то гледање је далеко од оне могућности да га објективно сагледамо; сувише смо у овом времену и многи још увек не могу да воде ту полемику – ко је први почео, и неће можда ни наша генерација моћи да је ваљано заврши. Али, ова књига својом аргументацијом, својим стилном подсећа на оно што је у 20. веку виђено код највећих интелектуалаца ван нашег језичког простора, на оно на шта се и позива Ломпар у књизи – што су приуштили један Карл Јасперс и једна Хана Арент, а у овом тренутку и у овој књизи са једним, рекао бих, ставом који никада нисте могли од некога у нас очекивати који се позива на Хану Арент и на Карла Јасперса. Догодило се, на неки начин, чудо; ето некога који стоји уз свој народ, не на неки, рекао бих, необјективан начин. Он, наравно, сматра да и његов народ треба да се суочи са свим оним са чиме смо се већ суочили, али не на тај, рекао бих, јефтин и користан „pro domo sua“ разлог на начин на који су се у нас неки интелектуалци одвећ лако одлучили мислећи, укратко, да је довољно да се одрекнемо идентитета да бисмо могли да идемо у бољу будућност, у прогрес и развој.

Због тога ова књига изазива толику пажњу, не само од оних који се не слажу са њеним ставовима, не само код нас и наших људи који живе у дијаспори и који су први пут имали књигу која их чини, да кажем, поноснима и имају једно осећање да најзад имају књигу у Срба која је на висини онога што се зове европски методолошки ниво, али нас подсећа на нашу скорашњу историју, на оно што се у нашој скорашњој историји догађало а допринело је оваквом разрешењу велике југословенске кризе. У томе, и из најбољих намера, не само из оних најзлоћуднијих, одређену улогу су имали и протагонисти ове књиге који су у овој књизи на један, рекао бих, врло брижљив начин праћени кроз време, кроз своје изјаве, кроз све оно што је врло битно за доношење било каквог закључка – како се заправо догодило да народ који је био најслободарскији, који је имао такве интелектуалне капацитете и такве интелектуалце у себи, и који је просто на неки начин представљао узор не само с почетка 19. века него и касније, који је просто оличавао себе када је у питању књижевност, уметност и култура у ономе што се зове београдски стил, да доживи такав биланс на крају свог 20. века.

Управо у сусрет новом времену, када се разговара и о новим заједницама, и о новим могућностима, можда и у оквиру неке будуће јужнословенске заједнице, Срби у књизи Мила Ломпара имају нешто што је врло важно за било какав разговор о прошлој и будућој заједници са блиским народима са којима имају тегобну историју, а и они са Србима. И због тога ја ову књигу врло значајном књигом од које треба почети било какав разговор на тему шта нам се догодило и шта нам се догађа.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

КОЈОЈ ИСТИНИ ДАНАС ВЈЕРУЈЕМО

У години која је дошла после оне у којој су се раздвојиле Србија и Црна Гора, добио сам позив да гостујем на Светосавској академији у Котору, и ја сам се том позиву повиновао следећи унутрашњу идеју дужности. Академија је уприличена у веома прикладној атмосфери и у обичајима таквог тренутка, са хором девојака који је био веома упечатљив, у лепим црвеним хаљинама. Отпочели су са Светосавском песмом.

*Говорио сам ја пре и после тога на многим Светосавским академијама. Али тај тренутак је био деликатан. Уводничар, председник которског друштва је изговорио нешто што нисам заборавио јер ме је дубоко потресло. Реченица је гласила: „Сада када смо ми после толико година поново у дијаспори“. То је за мене било тешко и потресно сазнање, испричао је **Мило Ломпар** и додао да му се и тада у извесном смислу наметнуло питање, како се то могло догодити и како се догодило да у 20. веку један озромни историјски пораз осване у нашим очима у облику сужених идеолошких образложења, у оквиру задатих историјских неистина, да се протегне и продужи све до нашег данашњег тренутка.*

- Питање није лако. Оно веома узнемирава човека који је склон да о томе размишља. Али питање стоји. У том смислу је за мене питање о историјском поразу српског народа у 20. веку било драматично важно као интелектуално питање. Не, дакле, као питање историјских чињеница, које ће се слегати у времену које дође иза нас, већ као питање данашњих и актуелних образложења, које се налази у вапијућој противуречности са истином, и са историјским чињеницама. Зашто, дакле, без протеста без гласа, без икаквог изазова пристајемо, не да нас лажу, на то смо већ навикли, већ да сами себе лажемо, кад никакве потребе за тим нема. То је питање које постоји на свим нивоима нашега живота. Од највиших владајућих и интелектуалних адреса, до најједноставнијег окретања главе, пролазника на улици који своју нелагоду крије у својој свакодневној причи. То је не једно питање које захтева да изнова преиспитамо однос између културе и политике. Мој одговор на ову врсту изазова је нешто што сам назвао културолошком предрасудом. Постоји једна задата слика света која се пројектује и која влада без обзира на идеологије и друштвене поретке, које често образлажу у различитим појмовима и терминима. У једном писму из 1909. године, Ситон Вотсон, веома угледни енглески политичар и геостратег, каже, јер је он у једном тренутку заговорник решавања јужнословенског питања у оквиру Хабзбуршке монархије, „како би тријумф српске идеје, имао две велике мане: прва мана је што до њега не би могло доћи без рата, а друга што би он означио победу источне над западном културом, а то је нешто што ја, јер припадам западној култури, не бих могао гледати без великог негодовања“. Дакле, тријумф српске идеје, а српска идеја је поистовећена са источном културом. Осамдесет и пет година после тога, у једној гласовитој књизи Семјуела Хантингтона, „Судар цивилизација“, наилазимо на врло специфичну дефиницију Европе.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Где почиње Европа, сви знамо, а где завршава Европа пита се Хантингтон. И каже: „Европа престаје тамо где су се раздвајале Хабзбуршка монархија и Османска империја“. Европа дакле, престаје тамо где смо ми.

Тамо где је Ситон Вотсон видео вододелницу источне и западне културе.

Шта се све догодило у овом распону од 85 година. Два светска рата, два епохална кретања, фашизам и комунизам, толика идеолошка образложења, толике речи су написане како би се показало да човечанство напредује линијом прогреса, а онда као ехо и као последњи одјек тога, одједном се појављује стара културолошка предрасуда, да неумитно оцрта једну границу која траје сувише дуго. То је дакле моменат културе који нам показује да је у темељу сваке политике култура, да је политика продужетак културе другим средствима. То значи да је наш неуспех, и то је мој одговор на оно што је било предмет посматрања у мојој књизи, да је наш неуспех у разумевању историјских догађаја 20. века, између осталог дефинисан тиме, да нисмо успели да разумемо културну политику која је неопходна и утемељена на чињеници нашег историјског постојања и штавише, да ми данас немамо српску културну политику.

То је за мене централна истина наше егзистенције данас.

Шта би могли да кажемо на чињеницу да је ту недавно када је последња држава примљена у ЕУ, као један од њених симбола означен и представљен Иво Андрић. Да ли је то у складу са чињеницама?

Иво Андрић је био католик из Босне, који је уписан на загребачком свеучилишту и имао одредницу по националности Хрват. Објавио је извештај број стихова у Хрватској Младој лирици 1914. Већ 1918. године Иво Војновић га у једном писму помиње као католика Србина, а 1924. Иво Андрић пише писцу једне читанке и каже му да није добро да га у тој читанци представља као хрватског писца, јер он то није, премда је, каже Андрић, пореклом Хрват. Већ имамо једно одвајање између онога шта је он пореклом и шта је он у књижевном смислу. У Краљевини Југославији 1931. године је било укинута изјашњавање по националним посебностима, већ су сви били, у складу унитарног југословенства, означени Југословенима. Али, ипак, 1933. познати хрватски књижевник и историчар Миховил Комбол пита Иву Андрића за дозволу да штампа његову збирку приповедака, у Антологији хрватске приповетке, на шта Андрић одговара негативно, каже – „Не желим да будем представљен у тој књизи“. Године 1940. Карл Шмит, један значајан немачки филозоф, пише у свом дневнику како је разговарао са Ивом Андрићем и како је, каже Шмит, овај српски писац и југословенски амбасадор, видите како раздваја Шмит српски писац и југословенски амбасадор. Одакле би Шмит то могао да раздваја ако му сам Андрић није на то указао. Да би ово именоване и дневничка белешка шест месеци касније, 1941. године доживела необичну потврду. Реч је о 25. мају, када су сви југословенски дипломати, а било их је око 200 са територије немачког Рајха били окупљени у Бадшахену, у близини швајцарске границе, где су Немци одлучивали шта ће да ураде са њима. Пораз Краљевине Југославије је био потпун, та држава је насилно раздвојена, створена је НДХ, Србија не постоји уопште него као окупациона област.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Немци траже да се те југословенске дипломате изјасне у складу са новом реалношћу, дакле да се одреде у националном смислу. И људи се одређују, неки су се одредили као Хрвати и отишли у Загреб, неки су остали Југословени, а Иво Андрић, који је најстарији дипломата тога круга, и шеф свима њима, изјаснио се да је он по националној припадности Србин. Дакле, у тренутку када нема Србије, у тренутку када нема никаквог интереса, он је одабрао да оде, не у Швајцарску, не у Загреб, него у Београд. Године 1942. добија писмо да да једну своју приповетку за објављивање у Антологији српске приповетке, које издаје СКЗ и он одговара негативно са следећим речима: „Као српски приповедач, ја бих свакако у нормалним околностима прихватио ову понуду али у данашњим изванредним приликама нисам у могућности да дам сагласност“.

Дакле, неће да објављује под окупацијом. Али видите Комболу је рекао да не жели да буде уврштен у антологију хрватских писаца, а овде каже као српски приповедач. Иво Андрић, сачувана нам је његова лична карта из 1951. године, је са одредницом националности Србин. Имамо и његову војну књижицу са одредницом Србин. У евиденциони лист КПЈ у коју је примљен 1954. године, он је уписао својом руком и ћирилицом, националност српска. Године 1954. тражио је, каже Крлежа, да се из одредница о његовом делу и имену избаци реченица да је хрватског порекла. Значи брише и оно што је 1924. написао - пореклом Хрват. Године 1956. године излази антологија „Српски песници између два рата“. У тој антологији заступљен је Иво Андрић. У сличној антологији Хрватски песници између два рата нема Ива Андрића. Значи није дао ауторску сагласност за једну а дао је за другу. 1958. у његовом венчаном листу пише националност српска. Године 1960. излази чувена едиција *Српска књижевност у 100 књига*, Иво Андрић је члан редакционог одбора, дакле један од оних који одређује ко ће и шта ће ући у ту изабрану антологију. Дакле он је сам себе сврстао као писца у српску књижевност. Ништа се није променило ни 1971. године када се појавило друго издање. Видимо дакле да у врло дугом периоду од четири деценије, Иво Андрић показује континуирано опредељење за српски књижевност а потом и за саму српску нацију.

Којој ми истини данас верујемо када смо поред читавог низа врло упорних и доследних исказа Ива Андрића спремни да пређемо ћутке преко чињенице да се њему каже да није знао ко је, шта је и коме припада. Све друго је очигледно знао. Знао је напише такве књиге, знао је да се понаша у сваком друштву, само, ето није знао - ко је. Та врста налога је нешто што је битно, нешто што сам назвао духом самопорицања. Кратка форма тог духа је врло једноставна. Она гласи: Све што је српско треба свести на србијанско, да оно што није србијанско, као Његош, као Андрић, као Селимовић, као Куленовић, као Лубарда, временом треба да престане да буде српско.

Та формула сужавања српске културе у прошлости, одузимање њене католичке и муслиманске компоненте, као активне компоненте њеног културног слоја, уз наравно православу компоненту, јесте историјска формула духа самопорицања. Она је вођена једним налогом спољашних сила, за неутрализацију српског фактора на Балкану.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Али то није само порицање, то наметање велике силе спроводе свуд и у складу са историјским приликама. Самопорицање је када ми сами о себи упркос чињеницама почињемо да сведочимо друкчије. То је кључно. Никада се ништа не може променити уколико постоји активни духовни отпор једној промени која је у супротности са истином и чињеницама. Трећи услов Немачке за прихватање преговора да Србија уђе у ЕУ гласи – неопходна је промена свести. То је овај моменат, тај моменат, по мом сазнању институционализован је у титоизму. Титоизам је институционални облик духа самопорицања и он има своје вишеструке правне и културне форме. Ту је дефинисана једна културна подлога чију обнову гледамо у нашим данима јер никада није извршено темељно разрачунавање са титоизмом. Видите, кад је ова последња примљена чланица Европске уније примљена у Европску унију, био је Андрић као њен знак – неистинито, али није било Мирослава Крлеже што би било логично. Не - нестало је Крлеже. Зашто? Зато што није погодно у овом тренутку знати да постоји дубока веза са комунизмом. Крлежа је превасходно означен као комунистички писац и то је нешто што треба, у тренутку када се пресвлаче гардероба и одела, склонити са јавне позорнице. То можемо да осуђујемо или да одобравамо, али то јесте културна политика, она има свој циљ, као што има и свој правац дејства.

Оно што је моја књига желела да означи то су ови унутрашњи елементи самопорицања. Дакле, облици идеолошких и теоријских рационализација, облици идеолошких и теоријских преиначења превасходно у области културе који означавају управо ово мењање смера и правца историјског дејства.

У том смислу је титоистичко наслеђе остало без темељног разрачунавања у нашој јавној свести и ја мислим да ми живимо управо једну обнову тог распореда културних сила Што је реч о томе да су образложења друкчија? Па, то је што је комунизам нестао са позорнице! Али, историјске силе које делују у правцу да све што је српско треба свести на србијанско нису престале да стреме ономе што је превасходно њихов засад унутар наше јавне свести. Такође хтео бих да кажем да је битно разумети да оно што условљава дух самопорицања у 20. веку везано је за појам српске кривице. Српска кривица је регулативан појам сваке политике у 20. веку. После Првог светског рата у немачкој штампи се разгорела велика полемика о одговорности за Први светски рат. Та полемика је подразумевала чак и покретање читавог низа дискусија, полемика па и једног часописа, управо о питању кривице. Јер, Немачкој су додељене велике новчане репарације и немачка јавност је постигла прећутну сагласност о томе да проблематизовати репарацију значи проблематизовати питање кривице и одједном се појавило питање да је Србија актер настанка Првог светског рата. Наравно, пошто је Србија сувише мали чинилац онда је у позадини тога било да је Русија подстакла Србију да изазове Први светски рат. Овај маневар, у најбољој традицији немачке и аустроугарске пропаганде, доживеће свој велики повратак идуће године када се буде обележавало сто година Првог светског рата, то ћемо тек да видимо.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Али оно што је овде битно јесте да се ту појавио појам српске кривице који је из тог момента, а у складу са схватањем аустромарксиста, почео да игра важну улогу у комунистичкој идеологији, прво кроз полемику Стаљина и Симе Марковића 1924. године, а потом у закључцима и платформама комунистичке партије, посебно у Дрезденском конгресу. Каснија одступања, у складу са директивама Коминтерне сводила су се на то да није, као сто се у Дрездену тврдило, српски народ хегемон, него је српска владајућа буржоазија хегемон Краљевине Југославије. После Другог светског рата српска кривица је добила облик кривице због великосрпске хегемоније у Краљевини Југославији. И то тако траје, са варијацијама, кроз читаво титоистичко четрдесетогодишње време. Ево у мојој књизи имате један пример када на једном форуму 1971. године, један члан Градског комитета Новог Сада каже да српски интелектуалци и културни радници пате од једне врсте предодређене српске кривице, јер се оно што се никоме не приписује, њима приписује. Особа која то каже иначе није српске националности. То је објављено у Политици 1971. године; нисам ја то измислио - то је тамо објављено. Дакле, ви видите да то постоји, да се то види и да то дјелује.

Трећи облик српске кривице у 20. веку јесте кривица за разбијање Југославије. Једном оглашени за криве због настанка Југославије ми излазимо из 20. века са кривицом због њеног разбијања. Дуго трајање једног појма који се пуни овако супротним идеолошким садржајима, јер идеолошки не могу та три садржаја никако да се подведу под једну капу, показује да постоји један распоред сила који задаје употребну вредност овог појма.

Дакле, по мом осјећају ствари регулативни појам сваке политике везан за неутрализацију српског фактора на Балкану јесте појам српске кривице. У анализама ја сам покушао да кажем шта нам је битно да би се преусмерило макар ово унутрашње разумевање прилика и околности. По мом осећању ствари треба се вратити политици која је тако упорно спровођена у 19. веку и коју је Црњански у једном исказу лапидарно назвао политиком српског становишта. То значи да српска национална и културна егзистенција има свој интегралистички вид, јер је српски народ једноставно био расејан на великом простору Балкана. Цвијић је говорио о кретањима на Балкану у којима је српски народ имао великог домаћаја. Сретен Марић је једном приликом, мислећи на исту ствар, рекао да Црњанскове „Сеобе“ носе име наше судбине. Сам Црњански, кад је требало превести „Сеобе“ у разговор са својим енглеским преводиоцем Алеком Брауном, у писменом разговору, је рекао: ако преводите „Сеобе“ не треба да их преведете речју *migrations* него *wanderings*; дакле, не пресељења него тумарања, лутања... То је нешто што карактерише целокупну нашу егзистенцију. Али, у том шетању кроз различите културне зоне у једном подручју у којем, како каже Милорад Екмечић религија била вододелница народа, српски народ је стварао културу која је имала елементе католичке, елементе исламске и елементе православне компоненте и у 20. веку, наравно елементе секуларне компоненте.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

У 19. али посебно у 20. веку, та поливалентност, та разнородност српског културног присуства, у Тргу, у Бечу, у Сентаandreји, у Хиландару, осликава једну специфичну националну и културну егзистенцију. И у чему је проблем да се то становиште поима интегралистички и у чему је проблем да се то становиште постави интегралистички и да у неком смислу, а ја сам врло прецизно овде цитирао Црњанског који каже: „треба водити одлучну, ненасилну политику“.

У чему је проблем да се српска права тематизују свуда где живи српски народ. Не као већа права од других, него као иста. Зашто српска политика у том смислу не следи такву саморазумљиву мисао? То је по мом мишљењу први корак, дакле обнављање свести о интегрализму, обнављање свести о интегралности културе и обнављање свести о томе да српско становиште има ненасилни карактер којим се може покушати да се сузбије ово наметање и насиље које је вођено једним инструменталним појмом српске кривице. У тој идеји моја књига има дакле свој аналитички и свој критички и свој, конструктивни вид. Ја сам дакле желео да кажем да дух самопорицања у нашем времену делује непрекинато, и то је нешто што је веома важно да разумемо. Ту је, недавно, усвојена је декларација о одговорности за побијене мађарских житеље - грађане у Жабљу и Чуругу. Као последица познате новосадске рације у којој су побијени становници Жабља, Чуруга и Новог Сада, дошло је 1944. године до убијања једог броја житеља мађарске националности из ових места. И Скупштина Србија је усвојила ту декларацију. Али, то је један злочин почињен под руководством комунистичких власти. Чак комадант тог реона био је генерал Иван Рукавина, Хрват иначе, истакнути члан масовног покрета. Али, независно од националности, просто комунистички покрет је извршио тај злочин, и зашто сад Скупштина Србије доноси декларацију којом презима нешто што је комунистички покрет извео. У исто то време 1944. у Београду је убијен Светислав Стефановић и убијен је Григорије Божовић. Па, ко је њих убио?! Ко је њих убио? Исти тај комунистички покрет! А, ако амнестирамо комунистички покрет од одговорности за побијене у Жабљу, па онда га морамо амнестирати и од одговорности за побијене у Београду, а то онда значи да је српски народ крив за убиство Светислава Стефановића и других. У томе је смисао што се двадесет година одбија разрачунавање са титоистичким наслеђем. То је једно продужено дејство, које има своје далекосежне реперкусије. И моја књига је написана против једног таквог кретања, то је један ангажован чин и то је једна полемика веома интезивна са заступницима овог дуготрајног историјског процеса. Она дакле жели да покаже да у културном смислу ми имамо једну интегралистичку перспективу, једно интегралистичко разумевање, јер није Андрић у нашој култури случајно, као што није ни Меша Селимовић, Његош. То нису неке измишљотине него осведочене историјске чињенице и оне траже националну интелигенцију која ће се борити за смисао и значај тих чињеница и у будућности; само то и ништа више од тога. Кључно питање је - зашто такве интелигенције нема када смо ми, како је рекао говорник Светосавске академије у Котору пред оним јатом девојака у црвеним хаљинама, поново у дијаспори и расејању?

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

23. 07. (уторак) 21:00

□ **ПРЕДСТАВЉАЊЕ ИЗДАВАЧКЕ ПРОДУКЦИЈЕ МАНАСТИРА ПОДМАИНЕ: едиције РИЈЕЧ, СТАЗЕ И СТРАНПУТИЦЕ**

РИЈЕЧЈУ СЕ МОЖЕМО ОСЛОБОДИТИ

*Књига или ријеч представља кивот који у себи садржи енергију духа. Дух се открива и појављује кроз ријеч. Ако је добар и оним добрим, Светим Божијим Духом надахнут, онда и ријеч која га изражава јесте добра, животворна, посвећујућа и истинита. Ако ријеч изражава дух који није добар, који је давно отпао од извора добра, голодушњем се искварио, који је отпао од истине, свака ријеч која је његовим духом надахнута опасна је, убитачна и смртоносна, отровна, рекао је у уводном слову на промоцији издавачке дјелатности Манастира Подмаине - јеромонах **Рафаило Болевих**.*

- Крећући се овим сајмом и овим улицама, окружени свим овим књигама, налазимо се у једном веома компликованом амбијенту, можемо рећи и ризичном. Јер, није свака ријеч носилац доброг и здравог духа, није свака књига да се чита, није свака ни у рукама да се држи. Примивши ријеч, усвојивши је умом, пропустивши је кроз канале воље и усвојивши је срцем ми примамо и духа који кроз ријеч долази и има своје извориште. Зато су и свети оци увијек строго упозоравали да се води рачуна коју књигу читамо јер кроз њу и кроз ријечи које се у њој налазе примамо или ону благодат Духа Светога или ону енергију која припада области поднебесја у којој се крећу, жестоко дјелују и надахњују пали ангели, зли духови, демони. Зато и у оквиру наше православне традиције од апостолских времена до дана данашњег строго од стране светих отаца обраћана је пажња на ријеч чија је и који дух носи и преноси и постоји један континуитет, једна прејемственост такозваног светог предања у којој се налазе ријечи које примају силу онога дана Педесетнице, дана када је Дух Свети сишао на Свете апостоле. То је онај Тројичин дан, то наш народ зна, дан када је Дух Свети сишао из њедара беспочетног Оца у виду огњених језика и њихове језике покренуо и улио небеску мудрост коју су они изразили кроз своју апостолску проповјед. Нешто прије тога на дан Светог Богојављења када се Бог открио као Тројичан у три ипостаси Оца и Сина и Светога Духа, када је на ријечи Јордану пред страшним Јованом, пророком и крститељем, спустио главу Син јединородни, оваплоћени Бог у виду голуба сишао је Дух Свети на његову главу и чуо се глас први пут до тада, глас Оца небеског који је рекао свима присутнима, и свима и данас оvdје сабранима јер је то ријеч Очева, вјечна и увјек важећа, не мора да је понавља, довољно је да једном буде изговорена, а речено је: „ Ово је син мој љубљени. Њега послушајте“.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Свети апостоли, ученици Хрстови примили су Духа Светог и од њега васкрслога, били послани у свијет да проповједају и говоре о долажећем царству небеском, да крштавају у име Оца и Сина и Светога Духа и да уче народ да држе све што им је заповједио. И њих дванаесторица и уз њих седамдесеторица кренули су у свијет, носећи нову ријеч, нову свијетлост, проповјед васкрсења, носећи благовјест. А ту благовјест, браћо и сестре, они су изразили ријечју, словом и књигама. Начело тих списа јесу Света јеванђеља, она јеванђеља која су свештена братија Кирило и Методије, она братија која су данас заборављена од нас на земљи, вјечно упамћена на Светим небесима јер су велику љубав имали, преписивали су управо ту књигу, та јеванђеља конкретно, започевши са јеванђељем по Јовану : „У почетку бијеше логос. Бијеше ријеч и ријеч бијеше у Бога и ријеч бијеше Бог“.

И у нашој светој и апостолској вјери и цркви, та ријеч до дана данашњег струји и носи те животворне вјечне енергије Духа Светога. Онај оквир и онај прејемствени ланац светог предања и данас постоји и данас дјелује. Предања која су стваралаштво у Духу Светом, не било која врста стваралаштва, јер то је огромна област, многи људи стварају, многи људи пишу, али одакле извире то надахнуће то је много важно да знамо, јер ако извире из вјечних источника, вјечност ћемо и да примимо, њом душу да нахранимо. Ако извире из оним мртвих и сувих бунара о којима говори Свети пророк Исаија жеђ ће да се увећа, а са њом и глад и смрт да наступи. Зато је важност и улога свештеног предања огромна. Овим кратким уводом, јер вријеме не дозвољава више, скренуо бих пажњу на једног, по нашем виђењу и у овом времену, главних носиоца тог духа и те светопреданске ријечи. Једног дивног тумача народу Божијем који је данас збуњен и њеом стоји пред свештеном симболиком мистике православне цркве. И све више се удаљава од ње, све мање распознаје тај језик, све мање тражи, поштује и што је најгоре, све је мање воли и љуби, да не кажемо штити, а све више издаје и као мајке одриче. Онај који у великом бијегу и покушају да заустави тај процес, ту деструкцију духа и ентропију јесте архимандрит Рафаил Карелин, дивна појава, силна ријеч, јак израз и свједочење оног древног апостолског и увијек актуелног предања, увијек потребне ријечи.

Подвлачимо да савременом човјеку није лако приступити, његовој свијести и свим оним траумама кроз које пролази савремени човјек нападан са свих страна, обмањиван разним дејствима, прелесним утицајима лажних учења, која су надахнута лажним духовима. А лаж има своје изходиште у оцу лажи, како га је сам Господ назвао мислећи на сатану. Ријечи архимандрита Рафаела Карелина и снажно дејство Духа Божијег које оне носе могу да ослободе ум, да раскину снажне окове којима смо опкољени, утегнути, заробљени, окове ума, воље и срца и да нам дају могућност да се озбиљније упознамо са великим вриједностима свештеног предања цркве апостолске, јер у њему, браћо и сестре бруји, тече иста она ријеч коју је Син Божији изговорио и за коју је рекао да ће небо и земља проћи, а ријечи моје, цитирамо: „неће проћи“.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Ако смо гладни вјечности и жељни непролазности, без губљења идентитета имена, личности, неопходно је да се са том ријечју упознамо, пажљиво да је чујемо и срцем прихватимо и одржимо и онда ће и наше срце и наша душа попримити силу вјечности и нетрулежности и бесмртности. Онда ће и наше душе силом васкрслога Бога Слова васкрснути. Ту ријеч и указане на онога који ју је изговорио имамо у дјелима архимадрита Рафаила, савременог Оца и учитеља цркве, а није лако данас бити учитељ, није лако данас свједочити истину. Али ако је сила Божија присутна, ако Бог помаже и надахњује и данас се може свједочити име Божије и данас, овакви кави смо, можемо ту истиниту ријеч чути, њоме се ослободити, њоме царство небеско наслиједити.

СЕМЕ ЗА НЕКО НОВО, УВЕК МЛАДО ХРИШЋАНСТВО

На савремене западне ауторе, пророке Западне Европе и њихову тезу о томе да живимо у постхришћанском времену указао је монах Арсеније Јовановић.

- Шта они тиме хоће да кажу? Да су уствари Син Божији Исус Христос и хришћанска црква доживели капитулацију. Значи да је све оно што су говорили пропало и да тога више нема. То отприлике видимо тамо негде од Ничеа, Кјеркегора па надаље овамо читајући модерне и постмодерне мислиоце, завршавајући са левим неоничеовцем Французом Мишелом Онфреом који је написао књигу „Моћ живљења“ и која је манифест хедонизма. Значи, идеологије више нема, дошли смо само пред своје тело, он тако каже; нема више идеологије. Доскора је била барем нека идеологија, некакав комунизам, некакав капитализам.

Идеологије више нема, дошли смо пред своје тело; суочени смо са својим телом и гледамо да му угодимо што више.

Данас више немамо времена да читамо томове Канта, Хегела, Спинозе и других мислилаца, па чак више немамо времена ни за Достојевског. Можда ми који смо мало или више зашли у године имамо времена, али мали човек данас за то више нема времена. Он можда нема времена чак ни до вечерас јер можда ће да се окачи за неку бандеру, или да заврши од превелике дозе хероина, или већ било чега што коси данашњу омладину, а не више тако ни омладину. Значи, времена се више нема.

Уствари основно штиво које данас пролази је оно које се бави егзистенцијализмом и та теорија да се налазимо у постхришћанском времену негде и има смисла гледајући данашњи западни свет где данас у Европи практично има jako мало активних цркава. Наравно, мислим на протестантске и римокатоличке. Врло их је мало; цркве се претварају у тржне центре, дискотеке, позоришта.

Та дела се дефинитивно налазе у данашњем цивилизованом западном свету, међутим тај талас је већ обухватио и све нас овде, и ми уствари једва чекамо да постанемо тај запад иако то нисмо никада били и не би требали да постанемо; морали би да сачувамо оно што ми имамо.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

*Изложба Његошевих дјела из фонда
ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови*

*Иван Ивановић, председник Удружења библиотекара Црне Горе и
Невенка Митровић директор ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови*

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

Поздравна ријеч градоначелника Херцег-Новог, Дејана Мандића

Дуо клавир и виолина: Бојан Мартиновић и Миран Бегић

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

Небојша Дугалић и Горан Славић

Срђан Граховац

Небојша Дугалић у монодрами “Исповест Дмитрија Карамазова”

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

**Проф. др Мило Ломпар
о Његошевом пјесништву**

**Петар Живадиновић,
директор ИК “Паудеиа”**

**Проф. др М. Ломпар, З. Живковић и С. Радуловић
на представљању књиге “Дух Самопорицања”**

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

Јеромонах Рафаило Бољевић и монах Арсеније Јовановић

Петар Пеца Поповић - “Бити рокенрол”

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

*Селимир Радуловић и Иван Негришора
на промоцији књиге “Под кишом суза с Патмоса”*

Марина Дедић и Дејан Кривокапић Стеван Томашевић и Марина Дедић

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

*Проф. др Горан Максимовић - поводом 100 година
од објављивања антропогеографске студије “Бока”*

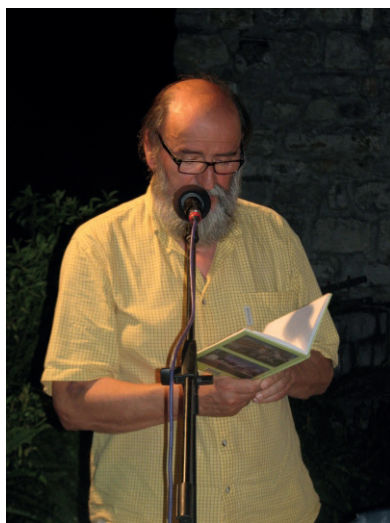
Паола Ђечевић и Вјера Ађић

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ” 2013.

*“...све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”*

*Проф. др Дражан Копривица
о дјелу Илије Лакушића*

Илија Лакушић

Гојко Божовић и Борислав Чичовачки на промоцији “Расковника”

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Оно што ми имамо, заправо, и оно што овом данашњем свету треба – у том постхришћанском времену ми имамо неохришћанство, имамо ново хришћанство односно оно изворно, старо а то је православље увек свеже, увек младо које је на неки начин љубоморно чувано и није допрло до савременог света. Можда смо за то мало криви и ми – православни хришћани, најпре ми у мантијама али и сви заједно. Значи, ми имамо понуду, имамо поруку за свет данас на западу који још мало, колико-толико, се занима са далекоисточним филозофијама, чак и савремена психијатрија саветује јогу, дисање и тако неке зен-будистичке методе које само воде све дубље и дубље у отуђеност и усамљеност. Оно што је преостало свима нама јесте поново Христос, а оно свеже што се налази код нас у православљу јесте та порука савременом човеку – повратак коренима који се налазе код нас. Тај неки суштински православни егзистенцијализам је оно што је нама потребно; да помогнео младим генерацијама које више немају смисао куда да крену данас у овој кризи у којој се налазимо. Један пријатељ је био недавно из Париза и криза уопште није савладана, савремени данашњи Парижанин када остане без посла највише два до три месеца остаје колико-толико при себи. После тога не зна више шта ће од себе јер нема неко унутарње испуњење и он одлази код психијатра. Психијатар нема увида у то шта се њему дешава, нема ни љубави – није научио, нити му је потребна; он му одмах препишује психоактивне лекове. Психоактивним лековима се решавају сви проблеми и још један агресивац или депресивац је срећан и склоњен у страну. Шта радити? Обратити се поново православном егзистенцијализму – значи опстанку; како опстати, како поново повратити суштину живота, истину, радост? Помоћу идеје шта да радим са собом када се пробудим и када легнем у кревет, заправо да се радујем сутрашњем дану, да се не будим ноћу презнојен у мукама, дилемама а када устанем ујутру да не могу да погледам дану у очи. Можда ово делује помало фанатично али погледајмо данашњу омладину у ком се стању налази.

Један од представника православног егзистенцијализма, да кажемо на српском – опстанка, онај који заиста говори о опстанку, јер више немамо времена за мождане гимнастике, за велике филозофске теорије. Више немамо времена да читамо хиљаде страница, треба нам нешто брзо – инстант што ће нам помоћи да дођемо к себи. Један од њих је и архимандрит Рафаил Карелин, човек високог образовања, велики интелектуалац, човек од кога се, поред православља, још много тога може научити а који је дубоко спознао смисао људског постојања, који је с једне стране велики интелектуалац – рационалиста, а с друге стране дубоки мистик који је спознао тајне људског бића прво на себи самом. Јер, без рада на себи самом наша реч је празна; без обзира колико смо прочитали томова књига од Платона на овамо и колико баратамо елоквенцијом уколико лично нисмо савладали себе наша реч ће бити празна. Реч архимандрита Рафаила Карелина је пуна значења, пуна силе јер је он то прво на себи спровео, као уосталом сваки православни мислилац од почетака до данас. Суштина православља је у томе да православни човек прво себе излечи а затим, када је излечен, да може да лечи и друге; то је наш циљ.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Сматрам да је Рафаило Карелин један од лекара, један од учитеља и заиста саветујем да се понекад дохватимо неке од ових књига и да видимо да постоји и нешто друго, савремено, ново. Мало смо навикли да оно што долази из цркве припада прошлости, да је онако мало прашњаво док овде имамо нешто што је заиста потпуно младо, ново. Овде имамо поруку за човечанство.

Налазимо се у постхришћанском времену, али то је као семе за неко ново хришћанство које је увек младо и које ће нам дати снагу да идемо даље.

□ БИТИ РОКЕНРОЛ / Петар Пеца Поповић, Михајло Пантић

АУТОР ЈЕ ОНАЈ КОЈИ СВОЈЕ ЈА ИЗНЕСЕ СЛОБОДНИЈЕ

*Сваки културни чин, сваки културни догађај обједињава две врсте сећања - сећање на будућност, о којој не можемо говорити, и сећање на прошлост која је на овој промоцији почела оном славном песмом Арсена Дедића у чудесној интерпретацији Душана Прелевића, рекао је **Зоран Живковић**, започињући програм који је текао као временлов кроз причу и музику, разговор о ономе шта је значио рок за развој Југославије, за развој нашег друштва.*

- Одређени допринос томе дао је прошлогодишњи Трг од књиге, када је за издавачки подухват године изабрао докторску дисертацију младог историчара Александра Раковића, који је први докторант на тему Утицај рока на Југославију од 1955 до 1965. године.

Када бих ја хтео да идем овим стиховима и овом музиком ја бих можда могао да кренем од чињенице да су почетак 50-тих обележиле две изложбе Мића Поповића и Петра Лубарде које су ставиле тачку на тзв. социјалистички реализам. Све је било одмах након сукоба са Информбироом, у књижевним часописима су се сукобљавали модернисти и традиционалисти, на Калемегдану се појавио Миле Лојпур, као нека реакција на Чака Берија, на тим теренима је краљевала Црвена звезда, Калемегдан није ни слутио да ће једног дана 1973. доћи Кићановић у Београд и ставити тачку на ову Звездину супремацију, а нешто касније и учесник овог нашег разговора, који је сигурно најбољи тренер од Железника до Калемегдана.

Шта се заправо десило 50-тих година и почетком 60-тих година у Београду? Појавио се рокенрол, као реакција на оно што се догађало у свету, појавила се музика која је деловала субверзивно, која је испуњавала познату дефиницију како нешто постаје класично тако што је најпре маргинално и субверзивно тако то кажу познате урбане дефиниције културе, питао је Живковић.

Временом то што је било маргинално и што је захватало само један проценат младих, постало је културни *mainstream*.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Чинећи омаж рокенролу, чинимо омаж и Пеци Поповићу јер је он личност без кога се не може замислити историја београдског, српског и југословенског рокенрола. Он је учинио да на неки начин буде и сам историја рокенрола. Позивајући се на оно чувено питање које смо добили преко америчких филмова и текстова у којима се дебатовало на ту тему шта си радио када је убијен Џон Кенеди, уствари чега се прво сетиш, када питају како је рокенрол ушао у твој живот.

Петар Пеца Поповић: То се десило за мене звездаша мало непојмљиво. На јужној страни партизановог стадиона 1960. изашао је Борђе Марјановић скинуо микрофон, скинуо сако и бацио у публику. Тако је у мој живот на нашем језику ушао рокенрол, а када ме питате шта сам радио 22. новембра 1963. године, то је занимљиво. Тог дана када је убијен Џон Кенеди заправо почиње ова књига јер тог дана је прекинуто снимање групе Искре, у студију 6 Радио Београда из страха јер је стигла вест да је убијен Кенеди. Сва снимања су била прекинута. Прва песма која се спомиње у овој књизи а зове се Сталактит снимљена је онога дана када је убијен Кенеди у Даласу.

- На представљању ове књиге на Сајму у Београду ти си на твој начин говорио о том феномену које је предствала прва гитаријада у Београду, чак си и донео и пренео текст који је објавила београдска Политика о тој гитаријади. Тај текст је више него илустративан и говори о томе да је то био тренутак судара светова где је један свет требао да изгуби. Догодило се ипак нешто супротно.

П.Поповић: Та судбоносна гитаријада за моју генерацију догодила се у јануару 1966. године. Неколико дана касније девни лист Политика најутницајнији лист на проторима земље у којој сам живео, објавила је текст угледног новинара који је написао да је био међу мајмунима у Африци, да је био међу животињама у золошком врту, да је гледао и слушао разне ствари у животу али да овако нешто није никада видео. Уз тај текст објављена је фотографија на којој је био један момчић и две девојке. Тај момчић сам био ја а потписник текста није знао ко су девојке. Једна је била ћерка председника Скупштине Србије а друга шефа полиције. И када је тај текст са фотографијом изашао, свима је било непријатно, аутор текста је суспендован, онда је почела серија напада преко Савеза социјалистичке омладине, па је градски комитет поставио питање требају ли Београду и Југославији такве манифестације. Никола Караклајић, мудри човек који је тада већ водио најутницајну емисију на Радио Београду а звала се *Састанак у 9 и 5*, направио је онда једну трибину у Дому омладине у Београду где су се скупили про и контра говорници. Испоставило се да они што су дошли са налогом нису добро прошли и договорено је да се направи изложба - Сто фотографија са Гитаријаде. Аутори су чувени фотографи, Тома Петенек, и г-дин Дебелковић који је био професор на Факултету драмских уметности за камеру - звала се Сто фотографија са Гитаријаде. Све би било у реду да ја нисам био јунак на 17 фотографија.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Захваљујући тој Гитаријади догодио се један преседан, 3. маја 1966. изашао је први број часописа Џубокс, београдски Џубокс је први специјализовани музички часопис ове музике на земаљској кугли. Пре тога је у Чикагу изашао часопис само за професионалце који се заво *Краул деди*. Године 1926. у Енглеској се појавио часопис *Мелоди мејкер*, који је био пресудан за развој британске модерне музике, а 1952. *Мјузикал експрес* који је први пут на свету објављивао топ листе продатих плоча. Али специјализовани часопис који није објављивао моду, стрипове, лепотице, а да се само бавио музиком био је Џубокс. Када је Никола Караклајић умро пре пет година нажалост ни Радио Београд није нашао за сходно да направи комеморацију. А Никола је уз Мику Пантића који је онога дана када су Битлиси објавили прву плочу објавио часопис Ритам у Новом Саду. Никола Караклајић је покренуо ту новину годину дана касније и емисију Концерт за млади и луди свет на првом програму Телевизије Београд. Та емисија је била састављена од специјално прављених филмова за песме домаћих група и извођача. До 1967. свет какав ми знамо није познавао институцију музичког спота. Битлиси су до тада имали два филма снимљена али нису постојали специјално рађени спотови за промоцију одређених песама. То је у Београду под руководством Николе Караклајића на Телевизији Београд радио Јован Ристић - филмском камером је правио спотове за Елипсе, Силуете, Златне дечаке. То су неке ствари које смо ми заборавили. Ми припадамо народу код кога бесмртност најкраће траје. Ми смо спремни ради фасцинације садашњим тренутком да заборавимо нешто чега бисмо као народ и као генерације које су одрастале у једном таквом амбијенту требало да се сетимо.

- Оно што доноси ова књига је то лично осећање које сви имамо појавом рока код нас. И ја припадам генерацији која је жељно чекала Џубокс, вече уз Караклајића, уз Радио Луксембург, и ту атмосферу Београда ти дајеш у овој књизи. Можда би било интересантно да нам одговориш колико је рок допринео београдизацији Београда у послератним годинама?

П. Поповић: Ја не припадам првој генерацији која је ишла на игранке, морам да признам да сам се гадио игранки на Калемегдану. Они који су држали до себе ишли су на друга места. Тако да ја према тој културу коју су промовисали пионири, уз сво поштовање према њима, немам однос. Припадам онима који мисле да ми морамо да дамо кап крви у светски рокенрол крвоток, да ми морамо на нашем језику да кажемо шта имамо јер сам веровао да ти људи који су се укључили у то имају таленат који је неопходан за реализацију сваке врсте креативног стваралаштва.

Да би се направила добра песма и да би она остала да важи она мора да подразумева исту количину талента која је неопходна да би се направила добра слика, да би се написала добра књига, да би се направила добра представа, да би се неко упустио да направи добру симфонију, да би се неко упустио да прави озбиљан филм. Ја припадам онима који нису веровали да ишта можемо урадити уколико покушавамо са полуврдношћима, или са неким стварима које су већ казане или опеване на другим језицима.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

"... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

Ја сам шест година радио са Николом Караклајићем од 1968. до 1974. и имао сам дужност да доводим групе да праве прве снимке у Радио Београду. То је било време Ју групе, Корни групе, С времена на време, Тајма, Смака, Поп машине, Неше Галије, групе Заједно. Ако неко хоће да пева на енглеском изволите идите у Енглеску и Америку па певајте, мислио сам као што сам мислио да то што се пева на нашем језику има смисла. Испоставило се да оно што вреди, да оно што је истрпело суд од 30, 40, 50 година, да је то јако писмено. Ми на нашем језику у овом медију имамо ауторе који могу да се носе са највећим ауторима на било ком другом језику. Генерација којој ја припадам јесте изашла из шињела Арсена Дедића али нико није имитирао Арсена већ су доносили нешто своје. Ја верујем дубоко да је истински аутор у било ком креативном поступку онај који своје ја изнесе слободније, храбрије, убедљивије и суственије и не стиди се тога што говори у своје име. Е ми припадамо језику који је такве ауторе имао.

- У књизи „Бити рокенрол“ осим што су забележени сви важни за почетке рокенрола, пре свега у Београду, забележен је и тај тренутак када је после прве фазе, рокенрол постао нешто што је много значајније од игранки и дружења, када је рок постао можда чак и оно што је он био у будућности – индустрија. Почели су први концерти и то се у овој књизи завршава великим догађајем код Хајдучке чесме који ти називаш нашим Вудстоком. У томе си свакако учествовао, био си протагониста, било је то време када су твоји текстови утицали на естетско мишљење младих о музици. Онда су чекали твоје критике – оне су усмеравале људе, али си ти одиграо и значајну улогу у усмеравању и охрабривању разних група.

П. Поповић: Ја мислим да, уколико било шта што сам ја у животу радио има смисла, то је што сам по подумима и гаражама препознавао некога и доказивао да он заслужује мало више пажње него што је простор тог подрума или гараже. Кад постанете познати шта ћу вам ја? Мени је увек чар откривања била много интересантнија него чар тога када то постане оно што сте малопре назвали индустрија. Али, у животу сам просто бежао од своје биографије и све време ми је било досадно да један обичан живот проведем радећи само једну ствар, па сам мислио да је можда паметно покушати нешто друго. Јесте, истина је – био сам умешан у Хајдучку чесму. Зашто? Опет кажем, ми припадамо народу који ништа не верује док не види бројност. Знате, то „догађање народа“ нас је једанпут скупо коштало али, генерално, ми смо могли да пишемо. Ја не сматрам себе важним у томе што сам писао; од мене има много талентованијих и бољих аутора – и новинара и писаца у овом жанру, али ја мислим да је важно што смо у једном тренутку свима показали да та музика на једном месту може везати много људи без инцидента, и да се може уз то поделити једна колективна емоција. Ја верујем да су најважније песме и најважнији аутори ухватили истину тренутка у коме су правили то што су правили. И када ме ти, или било ко други, пита шта је за мене то – бити рокенрол; то је та једна истина која траје - ове године ће бити 50 година на нашем језику, и сваки велики аутор је ухватио истину свог тренутка.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Знате, иза та 3-4 акорда, иза тог доброг или лошег певања, иза тог доброг или мање доброг свирања, иза успешних аранжмана, иза успешне или неуспешне продукције постоји једна емоција коју су препознавали неки којима је та песма била понуђена; у томе је та чаролија! Ја мислим да је важно да, ако нешто постоји - постоји та истина коју су те песме носиле кроз те људе. Када ме питате за било који историјски тренутак ја вам морам рећи, да извину неки који се са мном неће сложити, ја се не сећам ко је када био на власти; ја се сећам кад је која песма моју генерацију и друге генерације нагирала да размисле како да буду бољи и кориснији људи. Јер, то је смисао те песме. Ја не знам која је песма позивала – ајде да урадимо неку гадост, а да је била важна на овом језику.

- Можда најсентименталнији у овој књизи су оне реченице посвећене догађају који обједињава једну личну импресију, један догађај важан за историју београдског рока - то је прво јавно извођење песме „Сунчана стана улице“. Те реченице сведоче о једном времену, о твојој личној импресији, чак и онај опис како се Бирчанинова улица завршава негде у Дубровнику...

П. Поповић: Ту песму је направила група „С времена на време“ и била је радијски пројекат о четири јако талентована музичара који је био београдски одговор на загребачку школу шансоне; ми смо то звали београдска акустичарска сцена с почетка седамдесетих. Уз групу „С времена на време“ ту је био Срђан Марјановић, ту је била група „Дах“, ту су били „Влада и Бајка“, ту је био Бора Ђорђевић који је певао са групом „Заједно“ а касније са групом „Сунцокрети“. Док је на југословенској сцени оно што се називало загребачка школа шансоне имала цивилизацијско уважавање, дотле ова ствар није била у почетку препозната. Али, онај ко ухвати акустичну гитару и почне да пева, тај зна у шта се упушта; упушта се у поређење. Е, једина сцена која је настала и успела да истрипи то поређење са загребачком школом шансоне, која се ослањала на велику традицију француске шансоне, на велике италијанске ауторе, која је била један веома добро промовисан и чуван загребачки пројекат, мислим да је ово „из офа“ – из неважности, постало важно. Зашто? Зато што је укључивало талентоване људе и песнике. Речимо, та група о којој говоримо - „С времена на време“, је имала четири песника, и та песма о којој пишем је имала прво јавно емитовање; тада је Весна Вуловић која је пала из авиона у јануару 1972. године, када је оздравила и када је први пут дошла у Београд, група „С времена на време“ је отпевала ту песму. Ја сам се сетио како је изгледала Бирчанинова улица када је Весна живела у њој.

Када је она пала, сви смо се скупили испред њене куће и чекали до ујутру да чујемо да ли је стварно преживела. Шест месеци колико се она борила, то је било шест месеци за моју генерацију да први пут видимо некога кога волимо, кога знамо, како се бори за своју судбину и за свој живот. Нико није давао шансе да ће она једина преживети и када је дошла у кади у Београд, тих шест месеци су били месеци њеног искушења, али и наше стрепње. И та песма, када је први пут извођена у студију 6 Радио Београда на петом рођендану емисије „Вече уз радио“, је била јако емотивна.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Занимљиво је – ти људи који седе око ње, данас су успешни људи по свету и пре неколико месеци, када само имали промоцију у Београду у Студентском културном центру, дошла је и Весна Вуловић а дошао је и човек који седи до ње, који је од '92. до '98 био директор једне велике компаније у Њујорку, сада има своју фирму – у Empire state building центру је дирекција; он је дошао и одједанпут смо се сетили како је то време ухваћено и заустављено у тој песми. А, можда ни браћа Ђукић, ни Асим Сарван, ни Љуба Нинковић нису мислили само на Весну, него су мислили на једну сунчану могућност, јер сунце је увек оно што нам враћа наду са својом светлошћу да сва та животна тама може бити побеђена.

- Читајући ову књигу ја имам други доживљај те песме, али сада бих те подсетио на нешто што је такође битно за београдску рок сцену, која је склона акустичном почетку. Један од јунака књиге је, с разлогом, и Бора Ђорђевић који је почео у „Сунцокрету“, да би после завршио у једној другој варијанти. У књизи постоје чак ваше слике из оног раног периода, и Бора је заиста прешао дуги пут до реченице коју је изрекао тадашњи српски Патријарх Герман у свом интервјуу у загребачком „Старту“, када је 1988. рекао да му се посебно свиђа песма „Погледај дом свој анђеле“. Ти најбоље можеш да сведочиш – до те песме, до тог тренутка шта је све то он прошао.

П.Поповић: Ја могу да сведочим зашто концерт „Погледај дом свој анђеле“ никада није изведен испред храма Светог Саве, када смо добили благослов Патријарха Германа. То би била занимљива прича за ове који су сада на власти - да нам објасне зашто у јесен 1988. нисмо добили дозволу, иако смо облепили цео Београд плакатима и са протомајстором, под благословом Патријарховим, хтели смо да направимо велики концерт да покажемо да постоји и у Београду, и у Србији млад свет који би волео да својим присуством и својом донацијом учествује у градњи и завршавању тог храма. А, зашто нисмо добили дозволу у петак а концерт је требало да буде у недељу? Образложење је било да ћемо зауставити саобраћај испред платоа храма; то је један од феномена са којима ја живим ево већ 33 године.

- Оно што сам ја већ рекао је да су многи у овим градовима као млади гимназијалци, чекали твоје часописе и твоје емисије; о томе причају многи четрдесетогодишњаци и они старији. Када се сад присетиш те југословенске рок сцене, гледајући онако из Београда, ти си био омиљен свугде и имао си једну врсту мисије ширења и дифузије рока. Људи су те доживљавали, барем тако тврде неки савремени српскохрватски писци, као човека који је много учинио за рок на тим просторима.

П.Поповић: Не, ја сам веровао у простор заједничког језика и заједничких емоција. Ја сам веровао да талентовани људи, без обзира на веру, на начин како крећу да се крсте или клањају, у какве цркве иду, коме се Богу и на који начин клањају, ја сам веровао да, уколико су талентовани, морају да имају своју шансу. Ми смо припадали земљи која је имала тржиште 23 милиона слушалаца, гледалаца и потенцијалних купаца.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Ми смо припадали земљи у којој се страна музика никада није више продавала од домаће. Не заборавите да „Битлси“, „Ролингстони“, „Аба“, Мадона никада нису били на југословенском тржишту више продати од „Бијелог дугмета“, Ђорђа Балашевића, „Рибље чорбе“, Бајаре, Џонија Штулића. То је историјска чињеница. А, сада смо дошли у време када се и у Београду, и у Сарајеву, и у Загребу, и у Љубљани сви зову на енглеском, када сви певају на енглеском и верују у светску каријеру али, нажалост, ми смо под окупацијом других језика и то је једна велика срамота.. Знате, мени у Уставу кажу да је ћирилица моје писмо, а цео Београд је облепшен са енглеским билбордима и ја на сред Терезија имам радњу на којој пише „On the corner“, на сред улице, а један ћошак је на сто метара а други ћошак је на тристо метара.

Е, нас су цео живот клеветали да ми уносимо страну културу, а ми смо се борили да узвратимо тој култури на нашем језику и са нашим емоцијама.

Е, та велика збрка је довела дотле да данас неки који користе те инструменте и ту технологију подваљују клинцима да они раде ту ствар, а уствари они брукају све оно што су генерације пре њих направиле.

□□ ПОД КИШОМ СУЗА С ПАТМОСА / Селимир Радуловић

Кроки портрет Селимира Радуловића и сажет осврт на његово стваралаштво дао је Иван Негришорац указујући првенствено на Радуловићеву готово ренесансну природу која се између осталог огледа кроз покретање „Студентског листа“ и формирање ИП „Орфеус“, а однедавно и кроз директора Стеријиног позорја. Негришорац је за наградивану Радуловићеву збирку рекао да је дјело пјесника изразите религијске посвећености која нас усмјерава ка искуству библијског версета.

И.Н. - Селимир Радуловић је човек сачињен од бројних изражајних модуса, он се још од студентских дана показао као бистар организатор, добар менаџер. Пошто смо друговали у студентским данима и у то време смо слушали рок музику, али смо се пасионирано, посвећено, страшно бавили поезијом, читањем књижевности и њеним тумачењем. Селимир Радуловић је у тим студентским данима један од кључних који су покренули књижевни часопис у Новом Саду који је афирмисао читаву једну генерацију писаца који су у доброј мери обележили српску књижевност.

Захваљујући таквом пољу артикулације, та генерација успела је да саму себе дефинише. Селимир Радуловић обављао је касније различите дужности. Основао је издавачку кућу која је данас једа од заиста јаких тачака у нашем издавачком програму који, нажалост, у великој мери јењава као да су оне велике куће посустале онда ове релативно мале куће као што је његова Орфеус, имају књиге које добијају значајне књижевне награде које обележавају неке темељне дилеме са којима се суочавамо.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Да поменемо дужност коју је Селимир Радуловић прихватио, то је дужност директора Стеријиног позорја и видели смо током ове године да су велике расправе вођене о томе којим заправо смером ова кућа треба да се развија, односно треба ли да потпуно заборави онај свој изворни завет, због којег је и основана, а то је да негује домаћу драму и да негује позориште које је у највећој могућој мери везано за домаћу драму. Постоје наравно и другачији погледи., постоји идеја да књижевност заправо не мора ни да се заснива на добром драмском тексту и разни облици театра нарочито од 60-тих година и коначно институција Битефа, такву врсту театра показали су у свој театарској озбиљности. То је озбиљан културолошки подухват али немојмо заборавити и чињеницу да театар мора почивати и на ваљаном тексту.

Ако заборавимо све атрактивности које срећемо на сцени има свакако велики број оних који и дан данас уживају када слушају добар текст који глумци вешто сценски изприказују. Ја сам такође дошао у фазу када играју код нас рецимо Симовића, јер је то савршен драмски текст, а уз то он се може театарски врло свеже, инвентивно, на разне начине представљати. Е то су све силе са којима се Селимир Радуловић суочава у овом тренутку када води ову изузетно значајну институцију која мора почивати на високо развијеној културној одговорности.

Као песник он се развијао тако што је његова прва књига „Последњи дани“, настала у овом тренутку када су разни облици језичког експеримента били основно уориште на којем је песничтво неговано. Уопште, дух песничтва почива, пре свега, на јаком осећању језика. Негде од краја 60-тих година, нарочито захваљујући облику неоавангарде у различитим изводима и у различитим групама, које су се јавиле и у Београду и у Новом Саду, Зрењанину, Суботици, бар када је српска књижевност у питању, а и на читавом ондашњем југословенском простору почели су разни облици преиспитивања, функционисања језика и тражења нечега што излази изван оквира природног, вербалног језика којим ми уобичајно комуницирамо. Поезија је онда покушавала да се заснује у различитим својим модусима, уносећи разне визуелне детаље у вербални текст или тражећи некакве модусе који ће истраживати улогу звука, на пример.

Селимир Радуловић није сам припадао овом покрету авангарде али је писао поезију која је респектовала и ову врсту искуства.

Књига „Последњи дани“ има поетичку двострукост, што је врло занимљиво. С једне стране је језичко искуство, а са друге стране, тематско искуство које сведочи о једном апокалиптичном доживљају света.

Већ овде проналазимо оно што ће у зрелој фази његовог песничког ангажмана постати крајње доминантно, а то је библијски текст и све о односу Бога и човековог света и опасности да свет дође до краја који може значити и други почетак, али у сваком случају означава катастрофички крај овога света. Такве теме је Радуловић покренуо својом књигом „ Последњи дани“, да би , потом, са књигама „Сам“, „ О празнини“ и „ У сенку улазим, оче“, ушао у фазу коју бих ја назвао поезијом некакве рефлексивне удубљености.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

То је поезија која не инсистира на ономе што је критика често звала „лом језика“, разградња природног језика, него је он заправо ушао у фазу када се враћао неким традиционалним темама попут теме завичаја, породице, места лирског субјекта унутар породице, однос према оцу је у том смислу изузетно значајана и важна тематика, као и однос према, рецимо, прецима који су утицали на то да се субјекат конституише тако као што се у овој фази његове поезије и конституише. Ту nailазимо онај тихи, стишани лиризам, који је сав у знаку те рефлексивне мисаоне посвећености и настојања да човек сада испита много мирнијим језиком који је смисао уопште човековог постојања, односно, шта је конкретан смисао лирскога субјекта који конституише свет поезије Селимира Радуловића.

Занимљиви су и неки биографски детаљи о Радуловићу.

СТИЦАЈЕМ ОКОЛНОСТИ, ДОШАО САМ ПУТУЈУЋИ ДО ЦЕТИЊА И Онда препознао један мотив из његове поезије, његовог родног Цетиња. Радуловић пева о Цетињу на начин који је помало тематски обликовао и Матија Бећковић, говорећи да у Црној Гори више нема Црногораца. Тако Селимир Радуловић пева о Цетињу које је заправо nestало, које се променило и више није онога духа каквог он памти из детињства, чак ни онога што он памти на основу онога што историјски Цетиње јесте било и на основу онога што је од старијег слушао.

Е ту, на гробљу у Цетињу, видео сам и гроб Сула Радуловића и како на гробу стоји мудрац - капетан који је својом биографијом заслужио да му на гробу и пише тако нешто. Песник је трагом свога претка покушао да буде и мудрац, кад већ не мора да буде капетан, јер историјске околности то нису налагале. Али такви мотиви који повезују лирског субјекта са прецима и са оним искуством предака је нешто што је за Селимира Радуловића постало веома важно.

У трећој фази свог поетичког развоја Селимир Радуловић већ постаје песник изразите религијске посвећености, преко ауторских књига: од „Тајне ризничара свих суза“, потом „Снова светог путника“ до ове најновије књиге „Под кишом суза с Патмоса“. Шта је у том смислу онда за ову поезију значајно? Ја бих рекао да је пре свега на плану песничког језика ту веома важно његово враћање неким његовим обрасцима који нас усмеравају ка искуству библијског версета. У језичком смислу он је постао песник који користи управо библијски језик и не само тематско-мотивски изазове, него и језик, начин стилизације, чак и те наизглед метричке образце. Библијски версет је облик стиха, који заправо у правом смислу није стих, то је заправо једна врста ритмичке прозе, која има различите облике понављања, али нема неке чврсте језичке образце, тврдо метрички организован стих.

И књижевно историјски посматрано библијски версет се показао веома продуктиван, не само у далекој прошлости и у средњем вијеку када је практично цело црквено песништво, које је имало своју функцију и у самој црквеној служби било грађено на оваквим обрасцима, него је и у периоду модерне књижевности.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

24. 07 (сриједа) 21:00

□ **ПРОТОЈЕРЕЈ САВО НАКИЋЕНОВИЋ:**

поводом 100 година од објављивања антропогеографске студије БОКА

О ЗЕМЉИ, ГРАДОВИМА И ЉУДИМА

Разговор о Саву Накићеновићу и антропогеографској студији Бока проф. др Горан Максимовић почео је од фрагмента из књиге који говори о границама Боке Которске које су, премда је то можда заборављено, историјски доста шире него географске. Те границе се крећу до Спича, па је и Паштровско племе било у саставу Боке Которске, те је и оно један од саставних истраживачких простора који су обухваћени у монографији протe Сава Накићеновића. Едицију у којој је књига објављена у издању Српске краљевске академије наука у Београду, номинално је покренуо професор Јован Цвијић, а читава едиција и читав истраживачки пројекат је имао назив „Насеља српских земаља“. У оквиру тог пројекта објављено је више од 50 великих студија и монографија које су описале различите просторе српских земаља, а једна од најзапаженијих је управо она која описује Боку Которску у простор јужног српског приморја крајем 19. и почетком 20. вијека, рекао је Максимовић. Међу ауторима су били, подсетио је Максимовић и Бранислав Нушић који је на овом истраживачком послу урадио књигу „Косово – опис земље и народа“ и Петар Кочић, који је урадио монографију о Змијању.

- Велики број српских интелектуалаца с краја 19. и почетка 20. вијека активно је био укључен у едицију „Насеља српских земаља“, и веома су озбиљно и темељито радили на тим студијама и истраживачким пословима. Јован Цвијић је био начинио такав упитник који је био орјентир за истраживаче и, оно што је најважније, он је кроз читав низ различитих семинара и заједничких састанака и расправа, едуковао и припремао те своје истраживаче. Тако је и прота Саво Накићеновић практично више од 10 година био припреман да напише студију о Боки и није нимало случајно та књига на крају испала и тако обимна, темељита, квалитетна и добрим дијелом аутентична и поуздана. Кажем - добрим дијелом јер такве књиге никада не могу бити до краја апсолутно тачне и обухватити све сегменте народнога живота. Оно што је веома важно за књигу протe Накићеновића је то да она није само била обухватила картографска обиљежја овога простора, већ је она и много шире обухватила и границе тог простора, затим и историју тог простора, поред народног живота и књижевност, посао, језик, културу; све оно што заправо на један цјеловит начин приказује јужну српску покрајину – Боку Которску у њеним историјским границама.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Поред непосредног истраживања на терену Саво Накићеновић је приликом писања ове књиге користио и бројне изворе. Ја ћу овдје издвојити неколико, можда и најзначајнијих, узора проте Накићеновића. То су Стефан Митров Љубиша, затим Лазар Томановић и Симо Матавуљ. Свако од њих је урадио предходно краће студије посвећене Боки Которској и све те књиге су, на веома сличан начин, заправо размишљале о простору Боке Которске и њеним историјским и географским границама, о простору Боке Которске као језичкога, културнога, књижевнога простора у коме су на различите начине обликовани сви сегменти живота – од народнога живота до културе, језика, идентитета, фолклора и свега онога што је читав овај простор чинило веома препознатљивим и аутономним у другој половини 19. и на почетку 20. вијека.

Прије него што почнем анализирати ову књигу рекао бих неколико ријечи о проти Саву Накићеновићу. Рођен је 1882. године у Кутима, значи један је од тих бокељских синова. Школовао се у свом завичају и потом је наставио богословску школу и студије које је завршио 1904. у чувеној Богословији у Задру. Те године се и оженио из чувене породице Новаковић из Книнске крајине и рукоположио га је бококоторски епископ Герасим Петрановић у његовом мјесту. Читав живот проте Саво Накићеновића је негдје био утемељен управо у тим његовим школским богословским годинама и данима у тој Задарској школи, када је он успоставио веома интензивне контакте и са Јованом Цвијићем и са читавим низом српских интелектуалаца из Далмације и приморја а затим и из Босне и Херцеговине, Војводине, односно Новог Сада који је био тада један од културних центара српскога народа и, наравно, из Србије и Београда. Веома је драгоцјена тада успостављена његова сарадња са Јованом Цвијићем и тада је он почео да ради и те прве своје мале етнографске студије посвећене Херцег Новом, једним дијелом и Боки Которској и појединим градовима у Боки Которској као што је био Пераст.

Затим је био написао једну етнографску студију о Конавлима, она је касније најалост изгубљена јер није објављена за живота ни Јована Цвијића а ни Саво Накићеновића. Та његова студија о Конавлима је негдје у рукописној заоставштини Јована Цвијића изгубљена, претпоставља се из данашњих извора да је она намјерно украдена из рукописне заоставштине Јована Цвијића зато што је на аутентичан начин говорила о српскоме поријеклу ове покрајине у близини Боке Которске, односно на простору између Боке Которске и Дубровника.

Потом је прота Саво Накићеновић веома активно учествовао у оснивању гимназије у Херцег Новом. Потом је у току окупационих година у Првом свјетском рату, као и велики број српских интелектуалаца тог времена, био најприје искључен из свих активности и послова, а потом је био једно вријеме интерниран. Као интернирац у Првом свјетском рату он је изгубио здравље, јер је био у нечовјечним и тешким условима у тамницама и логорима Аустроугарске монархије.

Послије рата се вратио поново у завичај у Боку Которску.

Након ослобођења је, између осталог, био и професор гимназије у Херцег Новом гдје је предавао историју, географију и калиграфију.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Све негдје до 1924. године био је веома активан док његово здравље није потпуно попустило, док није парализован, и практично последње двије године живота био је тешко покретан или готово непокретан, и многи његови започети послови су тада практично остали недовршени.

Књига „Бока Которска – опис земље и народа“ настајала је отприлике десетак година. Она је дефинитивну форму добила захваљујући руковођењу и истраживачком пројекту Јована Цвијића „Насеља српских земаља“ а, са друге стране, она је показала један веома снажан индивидуални, истраживачки као и књижевни таленат Сава Накићеновића јер писање научних и стручних расправа често, ако није праћено таквим књижевним талентом, може бити веома монотонно и утемељено само на чињеницама и фактографији која не може бити, поготово не каснијим генерацијама читалаца, много привлачна.

Сава Накићеновић је био човјек који је свакако имао изврсни књижевни таленат и сва та његова поглавља, све расправе, сваки текст који је укомпонован у ову цјеловиту монографију је заправо једна мала прича о Боки Которској и њеним појединим дијеловима.

Како је обликована ова књига?

Уводни дијелови студије прије свега говоре о границама Боке Которске, о историјским изворима који описују све оно што се дешавало у прошлости Боке Которске. Њене границе су историјски биле са једне стране све до Спича, односно готово до Бара, са друге стране су биле наслоњене на Херцеговину а са треће на Црну Гору. Велико и значајно мјесто у том историјском контексту Боке Которске посвећено је, прије свега, племену Паштровићи, затим Херцег-Новом или граду Новом и историјату његовог настанка, владарима који су на овим просторима дјеловали, нарочито у средњем вијеку и каснијим годинама као и градовима Котору и Перасту.

Тај историографски сегмент је са једне стране, наравно, утемељен на архивским изворима и грађи али са друге стране, управо захваљујући овом књижевном Сава Накићеновића, стално се појављују и литерарни извори који нам негдје из белетристичке перспективе приказују тај историјски развој Боке Которске. На примјер, када говори о племену Паштровићи Сава Накићеновић намјерно овдје инкорпорира у ту своју расправу ону чувену причу Стефана Митрова Љубише „Кањош Мацедоновић“ која описује управо један од историјских догађаја из 1423. године...

Као што је Стефан Митров Љубиша из одређене белетристичке фикционалне, имагинарне перспективе обликовао тај историјски простор, тако је и Сава Накићеновић у овој својој расправи управо на аутентичан начин реконструисао начин на који је, на примјер, засједала и дјеловала Паштровска скупштина на Дробном пијеску. Из те перспективе заиста видимо да су Стефан Митров Љубиша као белетриста и Сава Накићеновић као научник, на веома сличан начин презентовали тај контекст у коме је функционисала Паштровска скупштина.

Када је ријеч о Херцег-Новом ту постоји неколико веома важних историјских извора и студија на којима је Сава Накићеновић темељно своје размишљање о историји и судбини Херцег-Новог.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Наравно да је књига Тома К. Поповића о Херцег-Новом у славу његове 500. годишњице била веома драгоцјена, али је и читав низ других расправа послужио Саву Накићеновићу да покаже како је град Нови утемљен и како су управо на том простору, од Твртка Котроманића преко Херцега Стјепана, каснији владари у борби и са Млечанима са једне стране и са турским владарима – османлијама са друге стране, обликовали и сачували овај град кроз историју.

Када је ријеч о Котору и његовој историји можда је највише дошао до изражаја тај Накићеновићев таленат да, кроз одређене белетристичке изворе, обликује и легендарну историју тог града. Поред ових документарних извора и грађе о поријеклу Котора Саво Накићеновић намјерно инкорпорира и легендарне белетристичке изворе из „Српског рјечника“ Вука Стефановића Караџића и упознаје нас са оном врстом предања, која је белетристички веома интересантна за савремену публику, о томе како је настао Котор... Касније ће кроз тај легендарни облик историзма Вук Караџић показати у тим својим записима да је историја Котора, наравно, била много старија и много противрјечнија и компликованија од средњег вијека и од онога што је Немањићко доба у том граду, али ће и показати како је управо један од важних сегмената у историјском развоју Котору управо и овај српски – немањићки историјски траг, и како тај легендарни запис о постанку Котора није настао случајно нити је Саво Накићеновић касније те белетристичке изворе случајно укључио у своју расправу.

Када је ријеч о осталим сегментима ове књиге веома је важно обухватити оно што се зове опис народнога живота. Саво Накићеновић је управо кроз читаву ту књигу приказивао начин на који је обликован народни живот у Боки Которској, народни обичаји, однос према вјери, породични односи и могло би се рећи да једним добрим дијелом указује и на економске и привредне односе у Боки Которској, начину обраде земље, узгајању пољопривредних култура све до разлога због којих су бокељски синови одлазили у свијет. Саво Накићеновић веома прецизно указује да су са једне стране као поморци одлазили у свијет Новљани, Пераштани, Ришњани, са друге стране су Грљани одлазили да раде у Цариград као баштовани и тако даље.

Затим указује на још један веома важан сегмент тога народног живота, то је начин функционисања бокељских породица. Саво Накићеновић веома јасно указује да су жене или мајке биле стубови бокељских породица, да је та врста улоге жене у бокељском породичном амбијенту вјероватно била условљена управо тим економским разлозима и чињеницом да су мушкарци веома рано одлазили у свијет да привређују и зарађују за породицу; могло би се рећи да је ова књига права апотеоза бокељским женама, мајкама, сестрама, супругама. Та апотеоза на најбољи начин указује колико су бокељске жене биле привржене својим породицама, колико су биле одане мајке и колико су се бринуле о својим синовима чак и када би они одрасли и кренули као поморци у свијет, затим колико су биле одане мужевима.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Најупечатљивије су епизоде о улози бокељских жена у очувању тог породичног идентитета, приказаној кроз једно казивање о женама поморских капетана које су често знале да путују са својим мужевима на лађама преко океана, да практично читав живот проведу уз мужа и да тако и дижу породицу, да рађају дјецу и брину се о породицама. У тим записима заиста има и трагичних епизода о томе како су им, рецимо, страдала и умирала дјеца на мору, како су их сахрањивали у океанским таласима и какав је заправо читав један народни и поморски живот у Боки Которској био по свему различит од свега онога што је било присутно не само у различитим српским крајевима и покрајинама тога времена, него уопште у приморским, медитеранским крајевима и да су Бокељи и Бокељке као мајке у томе биле можда и најоданије; да су биле стубови и темељи тог народног живота.

Књига Сава Накићеновића приказује и, у оквиру тих породичних односа, веома важне обичаје и обредне радње од, рецимо, обреда просидбе дјевојке, вјенчања, затим породичних слава, крштења, описује кумство, односе међу комшијама и пријатељима, указује заправо на то да су Бокељи у том менталном, психофизичком и сваком другом погледу били људи са веома јасно уграђеним начелима, са веома снажним и прецизним моралним оквирима у којима су се кретали и да су управо ти веома јасно изграђени морални стандарди помагали бокељским поморцима, затим Бокељима који су путовали и радили по читавом свијету, као и оним Бокељима који су остајали код куће и бринули се о земљи, о виноградама, о риболову и тако даље. Помагали су им да достојанствено проведу свој људски вијек и да готово никада не окаљају свој образ ни у најсложенијим и најкомпликованијим ситуацијама. А, историја Боке Которске је била веома сложена и компликована и читав низ тих историјских околности је непрестано доводио бокељског човјека у дилему да ли да баца образ и та своја морална начела под ноге, да покуша да спаси голи живот, главу и социјални и биолошки опстанак својих породица. Бокељи су некако имали снаге да увијек та своја морална начела држе на првом мјесту и никада не поруше. Тако су уздигнуте главе и достојанствено проводили свој људски вијек независно од тога да ли су живјели у родним селима у Боки Которској или су можда животну судбину проводили на „Лојдовим“ бродовима по океанима широм свијета – у Аргентини, у Цариграду, у Сингапуру и читавом низу најудаљенијих тачака континента које су они у 19. и почетком 20. вијека имали прилике да стицајем послова обилазе, да путују, да живе, упознају и да их на прави начин касније прикажу својим породицама и потомцима.

Још једна важна особина Бокеља коју наглашава Сава Накићеновић у својој књизи јесте да су Бокељи увијек били привржени свом завичају независно од тога гдје су отишли у свијет, да ли су остајали деценијама да живе, рецимо, у Јужној Америци; они никада нису заборављали свој завичај, увијек су слали новац породицама које су оставили у завичају, градили су и улагали су доста у цркве и манастире у свом завичају.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Један посебан сегмент истраживања у овој књизи је управо посвећен манастирима и црквама на простору Боке Которске, од Савинског манастира који је можда био и најинтересантнији и најнеобичнији, преко читавог низа других манастира који су показали управо ту врсту привржености Бокеља српству и православној вјери.

Оно што је такође Саво Накићеновић непрестано наглашавао и гдје се он наслања на она Вукова истраживања овог простора, као и Вукових настављача попа Вука Врчевића и Вука Поповића, то је да се у Боки Которској говорио један од најчистијих дијалеката српског језика. Саво Накићеновић са поносом наглашава ту димензију и ту чињеницу јер тај чисти изворни дијалекат српског језика касније је дао значајан допринос умјетничком, културном и сваком другом погледу у развоју српског идентитета и српске културе.

Када је ријеч о истраживањима Сава Накићеновића потребно је имати у виду и још једну чињеницу. Иако је онда радио према одређеним стандардима Јована Цвијића који су били прецизно утврђени и дефинисани тим академијиним стандардима о опису српских земаља и простора у 19. и на почетку 20. вијека, он је био један од оних истраживача који је свакако имао предност у односу на многе друге истраживаче зато што је он описивао свој завичај, свој аутентични простор, своје поднебље и што су његова истраживања заправо била много више од тог задатог школског истраживачког и научног поља које је поставио Јован Цвијић испред њега. Саво Накићеновић је са великом љубављу описивао Боку Которску, са великом љубављу је обликовао ту књигу и када је она објављена прије 100 година, она је на прави начин показала заправо оданост једног интелектуалца – бокелскога сина своме роду, свом простору, својој земљи, свом поднебљу, и на неки начин је и тада, а и данас је послје 100 година, ова књига оцјењена као једна од најбољих и најаутентичнијих књига из те едиције „Насеља српских земаља“.

Оно што је такође драгоцјено за Сава Накићеновића – он је био један од оних интелектуалаца који никада није одустајао од својих начела и својих идеја. Та начела су га коштала, наравно, у Првом свјетском рату и заробљеништву и интернирања, у том заробљеништву је изгубио здравље, али он никада није одустао од својих темељних идеја, никада није одустао од свог идентитета, од своје свијести о припадности српском народу, српском језику, српској култури, идентитету, историји српског народа. Ова књига о Боки Которској то на прави начин потврђује и показује да је у историји српског народа управо тај број великих и значајних интелектуалаца који су се јављали из различитих историјских епоха, који су оставили иза себе велике књиге и расправе, да је тај број врхунских интелектуалаца она најбоља потпора и потврда о снази српскога народа, о његовој култури, прошлости, идентитету па и историјским недаћама и невољама које су пратиле и које прате српски народ и до времена Сава Накићеновића, и до времена када је он писао ову књигу, а наравно и у каснијим деценијама и временима која су слиједила послје њега.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Помену сам да је у рукописној заоставштини Сава Накићеновића остало неколико веома важних етнографских расправа и студија. Једна је припадала његовом раном периоду етнографских истраживања и била је посвећена Книнској крајини. Та студија је била нека врста његовог завјета према тазбини јер је његова жена била из чувене породице Новаковића из Книнске крајине, и та студија је из сачуваног рукописа објављена деведесетих година прошлог вијека.

А ово фототипско издање које смо вечерас представили на неки начин је поново потврдило да су студије из „Насеља српских земаља“ Јована Цвијића актуелне и данас готово подједнако као што су биле актуелне у времену настајања, да су оне поставиле јасне и прецизне оквире и границе српског народа и српског идентитета у свом историјском тренутку и да, без обзира на то шта ће се дешавати у историји, та свједочења ће остати и нико их неће моћи избрисати.

□ МАЛА НОЋНА ЛИРИКА / Илија Лакушић

Илија Лакушић, пјесник који је заузео високо мјесто у црногорској поезији и држи га у дугом низу година, успио је да са своје четири пјесничке збирке, у последње двије године буде и најбоље пјесничко перо Црне Горе. Ово је само једна објективна истина о овом ствараоцу, рекао је проф. др Драган Копривица и потом направио пресјек кроз ове четири књиге. Битка на тастатури, представља поему тј. књигу поезије о писању поезије. Друга збирка је „Љубио сам живот као да је мој“ а аутор у њој, каже Копривица прави фини отклон од конкретног живота, уз невјеровање да му може припадати оно што обичном човјеку увијек по праву припада. Ријеч је о пјесничком узмаху, о дистанци сваког пјесника од живота, који је за њега обично негдје другдје.

Два Петра, наслов је Лакушићеве збирке у којој поестку имагинацију ставља у функцију освјетљавања два узвишена лика по којима се препознаје Црна Гора. Пјева о св. Петру Цетињском и Његошу. Пјевајући преко њих о једној, јединој, јединственој Црној Гори.

- Почећу од књиге *Битка на тастатури*, књиге поезије која на особан начин, како то Илија Лакушић умије да пјеснички исказе, представља поему о писању поеме, тј. књигу поезије о писању поезије. Кроз један заиста инетересантан угао, са изврним тзв. прираштајем значења, јер је та битка на тастатури, често најтежа борба из које многи пјесници изађу поражени, међутим Илијина битка на тастатури је очигледно побједнички завршена. Ова збирка поезије штампана је у едицији угледног београдског издавача Српске књижевне задруге и то лијепим поводом на 120 годишњицу оснивања угледне издавачке куће. Лакушићев пјеснички начин пише управо о томе како пише, тј како пише пјесме и поетски описује тај тајни сусрет пјесника, који је обично сакривен од јавности, са бјелином папира и тастатуром која вам пружа све и не обећава ништа.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

У оваквом контексту Лакушић се служи тзв. принципом онеобичавања да на свој начин једном заумном поетском причом анимира тастатуру слова и да извуче из ње оно што заправо лежи његовом уму и размишљању. Ово је зато и поезија једне сјајне метафоре али и блудне мисли која позива на блудна читања и тумачења поезије Илије Лакушића. Ова мала/велика битка на тастатури, битка је која вјечито траје, а трагајући за темом о чему би да пише у овој књизи, Илија Лакушић је помјерио сегмент тема о чему се све може писати у поезији, ближећи се једном корпусу тема који наравно није нов, али је Илија Лакушић на особен, властити начин и то кроз поезију, описао писано. У поетском анексу, у мисаоном дистиху, Илија Лакушић показује једну сјајну дубину промишљања и заожевања поетских импресија у сјајну форму дистиха за поклонике медитативне и филозофски интониране поезије, прецизности и језгровитости стиха Илија Лакушић у многамо доприноси чињеницом да је он један од највећих афористичара, не само у Црној Гори већ на ширем културном простору, истовремено је сјајан хумориста и сатиричар, који тако своју цизерирану, компликовану мисао пропушта кроз метар-риму, претачући своју језгровитост у стих, у pjesму у збирке поезије. 26 pjesама, кратких поетских медаљона у овој збирци краси и једна сјајна нота једне специфичне меланхолије аутора који резимира утиске о животу у нади да ће након тих резимирања са животом макар моћи да ремизира. У свему наведеном треба истаћи да је Лакушић посебно успјешан у pjesмама са римом која по оном старом правилу, и коде њега волшебно врца и онајбоље мисли. И насловом друге збирке „Љубио сам живот као да је мој“ Лакушић прави један фини отклон од онога што се само собом подразумева, отклон од конкретног живота, уз невјеровање да му може припадати оно што обичном човјеку увијек по правилу припада. ријеч је о pjesничком узмаху, о дистанци сваког pjesника од живота, који је за њега обично негдје друго. Наслов ове збирке је богат наслојавањем значења, и представља ехо неке друге мисли, који је Лакушић на префињен поетски начин превео у pjesничку реченицу, притом иронијски интонирану. Већ називи првих pjesама из ове збирке, „Јагње“, „Голгота“, „Барка“, „Дрво живота“, „Распеће“, „А било је зачеће“, „Јуда“, говоре о посвећености pjesника да на свој особени начин сагледа библијске теме и мотиве о постању, и да на њих да свој стиховни коментар. А потом куд би и гдје би другдје, него се Лакушић у пуној pjesничкој снази и имагинацији окреће својој Црној Гори, својој визији Ловћена, Комова, Св. Петру Цетињском, Његошу, такође својим српским корјенима кроз pjesме о Св. Сави, о Патријарху Павлу, о Светом Василију, pjesа о манастиру Острог, показује колико је његова поезија снажно утемељена у духовно биће и тло Црне Горе о којем pjesа у свом поетском ходочашћу. Посебно потом у збирци из 2013. године, *Два Петра*, Лакушић своју поетску имагинацију ставља у функцију освјетљавања два узвишена лика по којима се препознају Црна Гора. Pjesа о Св. Петру Цетињском и Његошу у тону који наликује библијском и химничком и који је можда најприлагођенији pjesању о оваквим историјским и културним личностима, онако како се заиста pjesа о великанима, Лакушић истовремено пројектује своја запажања, стихове у част оваква два велика имена.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

У боји архаичног пјесничког чинодејствовања, у интонацији молитве, Лакушић пјева о два Петра, пјевајући преко њих о једној, јединој јединственој Црној Гори. Пјева истовремено у звуку гусала, из којих су се по нашој срећи или несрећи најчеће чула два основна тона, један о вјековним патњама овога народа, а други о неунитивности овога народа у славу Орлова крша. Да се сваки пјесник који умије и има шта да каже дозива из једне своје збирке у другу своју збирку доказ је и пјесма „Круг“ из збирке „Мала ноћна лирика“. као коментар наслова раније збирке „Љубио сам живот као да је мој“, у овој пјесми стоје и два индикативна стиха, којима Лакушић саопштава следеће:

„О, кад је све то било прошетао сам кругом, па се живота сјећам као да се десио другом“. И ова збирка наглашено лирски обојена, представља својеврсну поетску историју али и пјевање Илије Лакушића о малим, великим темама, као доказ његовог умјећа да о наизглед, неважном детаљу, мотиву, или узгријаној мисли пронађе ону есенцију која може све то да препороди, и докаже да у ствари, нема малих мисли, тема и детаља, да открије корјене и смисао постојања човјека на овим и ширим просторима. Зато на страницама „Мале ноћне лирике“, Илија Лакушић велича, између осталог и своју ћирилицу, као своје писмо, велича свјеће Петровића, велича наше библиотеке, уз пјесме духовите парафразе мисли Бранка Радичевића, Ива Андрића, уз један мањи дио љубавних али ништа мање добрих пјесма посвећених жени као поетском надахнућу.

□□ РАСКОВНИК / Борислав Чичовачки

ПУЛСИРАЊЕ ИСТОКА И ЗАПАДА

Представљање Расковника – Борислава Чичовачког било је још једно преплитање књижевности и музике јер се овај аутор бави и једном и другом умјетношћу, подсетио је Гојко Божовић и додао да Расковник представља кључне изазове пред којима се налази овај писац, приповједач који у својим књигама изводи пред нас своја најснажнија, најживља искуства модерног доба.

- Иза нашег саговорника Борислава Чичовачког стоје две уметности - једна је књижевност, друга је музика, а из књижевне каријере једна коју можемо да пратимо на српском језику, и једна која постоји на холандском језику. Можемо рећи да је више књига Борислава Чичовачког објављено у Холандији него у Србији. Његове књиге које су објављене на српском језику су рецимо књига прича “Писма из Амстердама” или роман “Расковник” који је у средишту наше пажње, представљају репрезентативни његов опус и показују заправо кључне изазове пред којима се налази овај писац у својим књигама. У његовим књигама увек стоји једна важна фигура пред нама, то је фигура сусрета истока и запада, и та напетост која се остварује у том сусрету. Знамо и проживљавамо то искуство да сусрет истока и запада никада није једноставан ни лак.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

О њему није лако приповедати али то јесте прворазредно искуство и у свакодневном животу и прворазредан изазов у самој књижевности. Ми видимо у његовим књигама да тај сусрет истока и запада, у различитим историјским позицијама, у различитим временима, у различитим социјалним околностима, јесте заправо оно језгро његове књижевности које пулсира, јесте тај велики изазов пред којим се нашао писац. Он нас суочава са тим искуством запада који не разуме увек исток али о њему увек има став, истока који се често не разуме са западом, често се не репрезентује добро на западу али увек има неки разлог због чега се са тим западом суочава. И приче и романи Борислава Чичовачког нам казују о драми тог сусрета, изводећи пред нас аутентичне јунаке из историјских окружења, или сасвим савременог амбијента.

Роман “Расковник” у том смислу јесте узоран пример књижевности Борислава Чичовачког јер ту видимо и источну и западну страну ове узбудљиве и ускомешане приче. Видимо заправо јунаке Борислава Чичовачког у нарочитом историјском тренутку, то су 90-те године, наше време, то је животно искуство које смо свако на свој начин преживели, и видимо те јунаке како преживљавају своје животе 90-тих година у нашим градовима али и са друге стране када оду у нови свет, у нови живот, на нови почетак. У Амстердаму, у Холандији се суочавају са неким искуствима која нису ни обична, ни свакидашња, ни очекивана.

У роману “Расковник” постоји неколико градова који су заправо, можемо и тако рећи, главни јунаци овог приповедања. Можемо видети како логика приче овога романа иде од мањих ка већим градовима, и како истовремено тако иду и сазревања главног јунака. Дакле, његов сусрет са светом није нимало једноставан, у много чему је деликатан, врло узбудљив и ускомешан, на неки начин осваја у читању овог романа.

На почетку ми видимо да је реч о једном малом граду у коме можемо препознати Сомбор, и видимо детињство, дечаштво, одрастање, сусрет са светом, таквим какав јесте, видимо да тај свет у много чему јесте бајковит, као што детињство и одрастање често умеју да буду. Тај свет је на неки начин капсулиран, он је у много чему заштита за главног јунака, који нам казује из прве руке, сећање на тренутке властитог детињства. И видимо једну потпуну стољеност са светом, са градом, са људима, сви су на неки начин, не само обећање него и испуњење једне истинске људске радости детињег живота. И отуда у том делу приповедања видимо да једна врста лектире гљвног јунака јесу руске бајке. Он дакле, свој свет доживљава као једну бајку, па од свих књига које могу да му дођу до руку руске бајке су оно што га испуњава више од свега.

Али у оном часу када јунак негде у последњим фазама свога детињства сазнаје за смрт, заправо тог часа бајка се растапа, нестаје, детињство поприма неке друге форме, То је заправо час када јунак у пуној мери се упознаје са светом какав он уистину и јесте. Не више бајка, него подобна проза свакодневног живота. И од тог часа јунак почиње да упознаје неке друге градове, а истовремено да поклања своје поверење неким другим и сасвим другачијим књигама.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Видећемо да онда његово младићство јесте остварено у једном граду какав је Нови Сад, потом Београд и да се ту у његово искуство мешају сасвим другачије књиге. Оног часа када јунак силом историјске и личне егзистенције промени свој свет, свој језик, своје место боравка, своју културу и када се из Београда пресели у Амстердам, тог часа ће он пригрлити више од свих једну нову и сасвим другачију књигу “Сеобе” Милоша Црњанског. Из тих дијалога које јунак ове књиге беспопштено води преиспитујући себе и друге, градове у којима живи, свет у коме је одрастао, и у коме у пуној мери постаје свестан себе, те часове његове егзистенције, обележавају не само та искуства до којих он долази, него и књиге које у једном часу чита и којима поклања своје поверење. Ти дијалози јесу тешки и они заправо буде једно сазнање које би сваком другом остало недоступно.

У овом роману видимо како писац са једним посебним умећем обликује ту фигуру градова, приказујући их изнутра, приказујући их као динамичне структуре, не као кулисе у којима његови јунаци остварују један део своје судбине, него видимо да су његови јунаци заправо истински стољени са искуством и динамиком тих градова. И колико год ти градови били различити од Сомбора до Београда, преко Новог Сада до Амстердама видимо ту пажљивост у приповедању, ту деликатност у приказивању изабране грађе, и једну уверљивост, поузданост приповедача, који нам изнутра осветљава заправо оно што би у неком граду мање пажљивом посматрачу свакако нестало из хоризонта.

И видимо како овај приповедач одлично влада контекстом, простором којим испуњава своје јунаке, а с друге стране видимо са којом он пажњом и снагом реконструје социјалне и историјске контексте приповедања.

И отуда у роману “Расковник” добијамо узбудљиву и ускомешану књигу која нас суочава са 90-тим годинама, са нашим временом, са искуством нашега живота. И видимо да је то књига која је написана, не само са великом снагом, него и са једним умећем да се заправо у реконструкцији и приказивању сећања не начини никаква врста компромиса ни уступка него да се приповеда и о ономе што је више прихватљиво у нечијем искуству и сећању али и оно што је посебно тешко.

И то јесте хвале вредна особина у једном савременом роману. Видимо да је “Расковник” пре и после свега прича о измештености, о томе како један јунак мора да буде измештен из руских бајки да би се суочио са пуном истином властитог живота и да би спознао на самом почетку свога живота колико живот може бити суров, колико у њему човек може остати без онога што му је најдраже и најважније. Можемо рећи да “Расковник” јесте роман о драми нове егзистенције, о људима који су у једном часу 90-тих били разапети између дилеме да ли остати у земљи у којој постоји толика потрошња историје и у којој има тако мало приватности или напустити ту земљу у име обећања мирнијег и спокојнијег живота, и у једном сасвим новом окружењу, новом простору, новој култури, новом језику препознати нове неистражене властите могућности, започети живот испочетка и заправо у том новом изабраном простору склопити једну причу о многе чему другачијем и неочекиваном.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

Оно што плени у роману “Расковник” јесте, не само снага реконструкције коју је поседовао Борислав Чичовачки, него и једна ретка књижевна способност приповедања о разлозима одласка из земље свог порекла, и на другој страни када приповеда о земљи новог искуства. У оба начина он приповеда без икаквих предрасуда, не подлежући стереотипима, него показује да нови простор у који људи долазе јесте простор нових изазова, њихова прича је испуњена добрим разлозима, они су отишли без своје воље, али када се нађу у новом граду, онда по правилу њихово искуство не буде успокојено тим новим окружењем. И њихова драма почиње заправо у том часу. Увек осећају да нити су довољно напустили своју земљу нити су се довољно укоренили у земљи коју су изабрали. И по томе се “Расковник” може препознати као нова чињеница наше савремене књижевности.

Борислав Чичовачки одабрао је да се сајамској публици представи читајући одломке из свог романа.

Уз то објаснио је да је ово и књига о животном путу главног јунака од његовог детињства па до зрелог доба. Један део његовог периода смештен је само у време када је он откривао живот око себе, откривајући наравно биљке, јер је ово књига и о биљкама, зато му је, рекао је, веома драго да је управо Лубардина слика на насловној страни овог издања.

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.

“... све прелести смртне и бесмртне,

што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?”

ДО КРАЈА „ТРГА ОД КЊИГЕ“

26. 07. (петак) 21:00

□ БОКА 33 : зборник радова из науке, културе и умјетности

(Говоре: мр Зорица Чубровић и Желидраг Никчевић, књижевни критичар)

□□ LIFE LIFT / Славица Перовић

(Говоре: проф. др Славица Перовић и Катарина Брајовић, књижевни критичар)

□□□ САБРАНЕ ПЕСМЕ НОВИЦЕ ТАДИЋА

(Награда за издавачки подухват – Подгорички сајам књига)

(Говоре: Желидраг Никчевић, књижевни критичар и Гојко Божовић, књижевни критичар)

27. 07. (субота) 21:00

□ РАДМИЛА ЛАЗИЋ ГОВОРИ СЕБЕ

(Говоре: Радмила Лазић и Гојко Божовић, књижевни критичар)

□□ ШТАМПАР И ВЕРОНИКА / Катарина Брајовић

(Награда ИП Октоих)

(Говоре: Катарина Брајовић и проф. др Горан Максимовић)

□□□ ЦРНИ ДЕЛФИН: монодрама

(Текст: Стеван Копривица; игра: Данило Бабовић)

28. 07. (недјеља) 21:00

□ „...са очима изван сваког зла...“ Владислав Петковић Дис

(Говори: проф. др Горан Максимовић, пројекција документарног филма о В. П. Дису и представљање 50 година манифестације Дисово пролеће - Даница Оташевић)

□□ УРУЧИВАЊЕ ПЛАКЕТА ТРГА ОД КЊИГЕ 2013.

□□□ „BELCANTO“

(Концерт младих музичара Херцег-Новог)

Напомена:

Организатор задржава право измјене програма.
У случају кише програми ће се одржавати у Галерији „Ј. Б. Бенковић“

11. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА "ТРГ ОД КЊИГЕ" 2013.
"... све прелести смртне и бесмртне,
што је скупа ово свеколико, до општега оца поезија?"

**ПОКРОВИТЕЉИ
МЕЂУНАРОДНОГ САЈМА „ТРГ ОД КЊИГЕ“**

Општина Херцег Нови

Туристичка организација Херцег Нови

СПОНЗОРИ:

Институт Игалo – Медитерански здравствени центар
Александрија д.о.о. ДАЖ, Бијела
Јадроагент, Бар
Ресторан Галија, Херцег-Нови

МЕДИЈСКИ СПОНЗОРИ:

Побједа
Дан
Вечерње новости

Радио Херцег-Нови
Радио Тиват
Радио Котор
Радио Београд други програм

„РАДИО НА ТРГУ ОД КЊИГЕ“

Радио на Тргу од књиге већ другу годину реализује као продуцент
Вук Вуковић, а рубрику емитују 19, 25. и 29. јула :

Радио Црне Горе, Радио Београд – други програм, Радио Тиват,
Радио Котор и Радио Херцег – Нови.